

Bölüm 4: İş Parçacıkları

İşletim Sistemleri

Süreç ve iş parçacığı

Paylaşılan ve özel durum

Çok iş parçacıklı sunucu

Eş zamanlılık ve paralellik

Amdahl yasası

Kullanıcı ve çekirdek iş parçacıkları

1:1, N:1, M:N modelleri

Pthreads ve Java

Havuzlar ve fork-join

OpenMP ve GCD

Yarış durumu

TLS, iptal, sinyaller

Öğrenme Çıktıları

Kavram

İş parçacığını süreçten ayırmak; hangi durumun paylaşıldığını, hangisinin iş parçacığına özel olduğunu söylemek.

Performans

Eş zamanlılık ile paralelliği ayırt etmek ve Amdahl yasasıyla hızlanma sınırını hesaplamak.

Modeller

Kullanıcı ve çekirdek düzeyi iş parçacıklarını, N:1, 1:1 ve M:N eşleme modellerini karşılaştırmak.

Programlama

Pthreads ve Java ile iş parçacığı oluşturmak, beklemek; havuz, fork-join, OpenMP ve GCD gibi örtük yaklaşımları tanımak.

Sorunlar

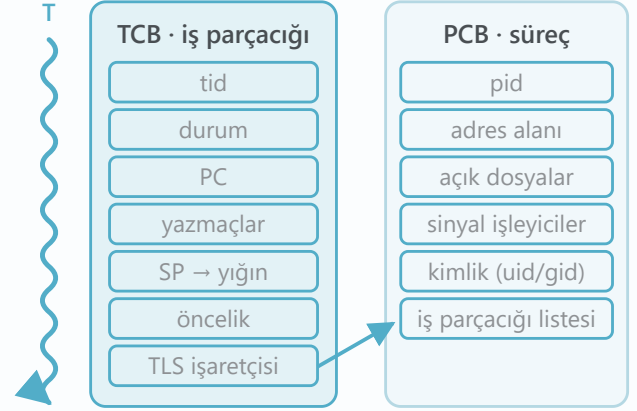
Yarış durumu, yeniden girilemeyen kod, TLS, iptal, sinyaller ve `fork()` davranışını açıklamak.

Gerçek sistemler

Linux `clone()`, Java 21 sanal iş parçacıkları ve Go gibi güncel gerçekleştirmeleri yorumlamak.

İş Parçacığı Nedir?

- **Süreç (process):** yürütülmekte olan bir program; adres alanı, açık dosyalar gibi **kaynakların sahibidir**.
- **İş parçacığı (thread):** süreç içindeki bir **yürütme akışı**; CPU kullanımının ve çizelgelemenin temel birimidir.
- Bir süreçte bir ya da daha çok iş parçacığı bulunur; hepsi **aynı adres alanını** paylaşır.
- Her iş parçacığının kendine ait **PC, yazmaç kümesi, yığını ve durumu** vardır; bunlar TCB'de (thread control block) tutulur.
- Tanenbaum'un ayrımı: süreç *kaynakları grupları*, iş parçacığı *yürütülür*.

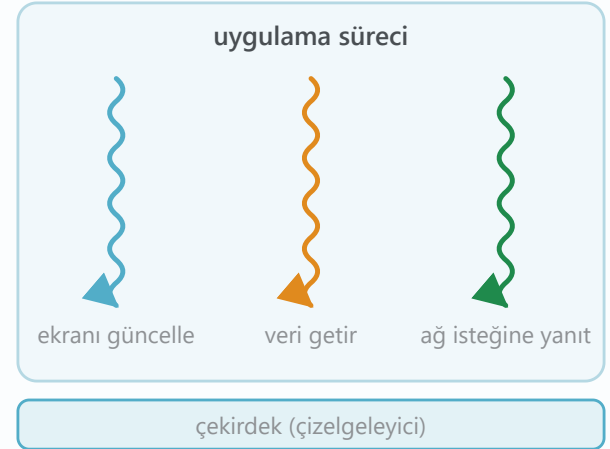

çok sayıda TCB → bir PCB
(Linux'ta ikisi de task_struct)

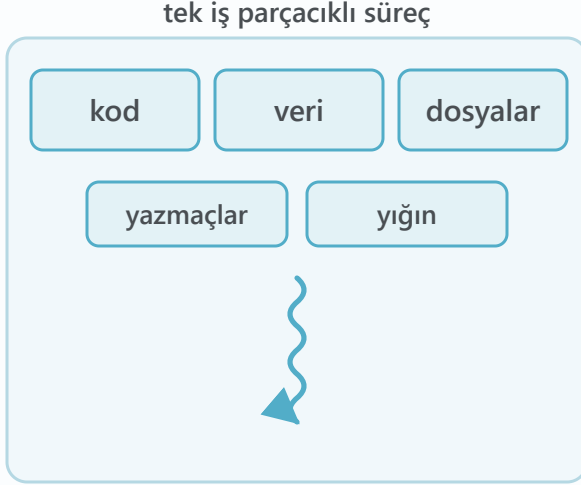
Eski adı **hafif süreç** (lightweight process, LWP): oluşturmak ve aralarında geçiş yapmak sürece göre ucuzdur, çünkü adres alanı kopyalanmaz.

Neden Çok İş Parçacığı?

- Modern uygulamaların çoğu **çok iş parçacıklıdır**: tarayıcı, IDE, oyun motoru, veritabanı, web sunucusu.
- Farklı görevler ayrı iş parçacıklarında yürür:
 - ekranı güncelleme, veri getirme, ağ isteğine yanıt verme, yazım denetimi...
- Bir görev beklerken (disk, ağ) diğerleri **ilerlemeye devam eder**.
- Süreç oluşturmak pahalıdır; iş parçacığı oluşturmak çok daha ucuzdur.
- Sıralı kod gibi yazılan akışlar programı **basitleştirir**.
- İşletim sistemi çekirdeği de çok iş parçacıklıdır (Linux: `kthreadd` , `kworker` , `ksoftirqd`).

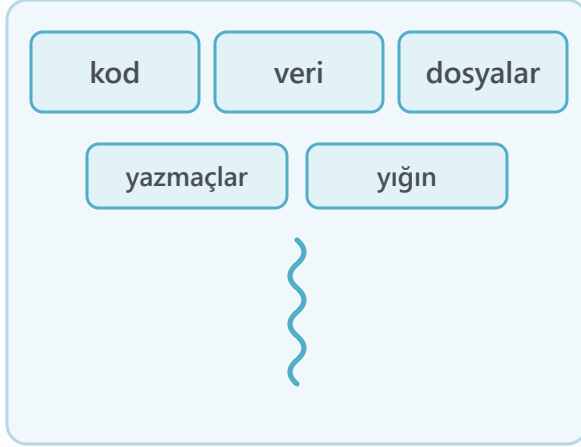
Tek ve Çok İş Parçacıklı Süreç

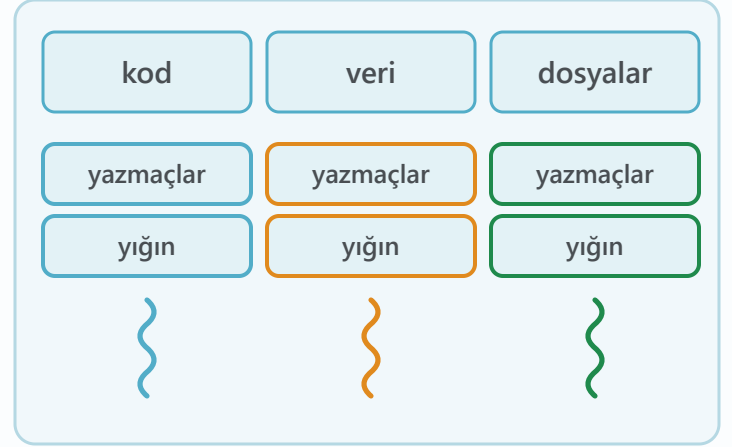
Tek iş parçacıklı süreç: bir yürütme akışı, bir PC, bir yazmaç kümesi ve bir yığın.

Tek ve Çok İş Parçacıklı Süreç

tek iş parçacıklı süreç

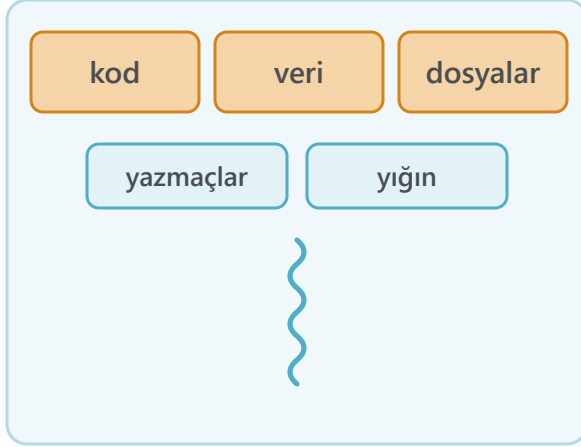
çok iş parçacıklı süreç (3 iş parçacığı)

Çok iş parçacıklı süreç: kod, veri ve dosyalar **bir kez** bulunur; her akışın kendi yazmaçları ve yığını vardır.

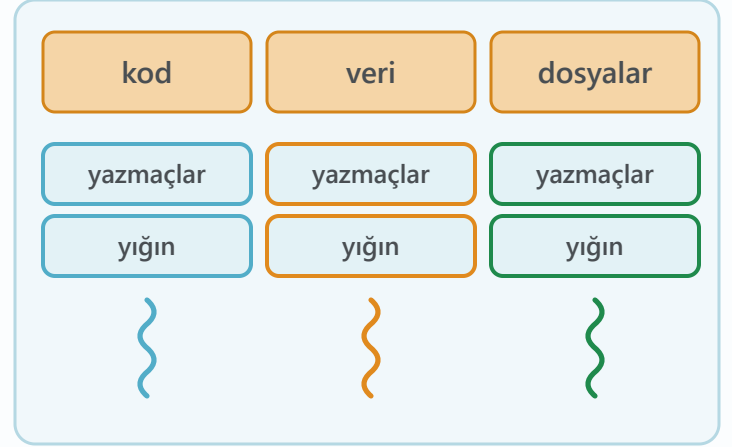
Tek ve Çok İş Parçacıklı Süreç

tek iş parçacıklı süreç

üst sıra: paylaşılan · alt sıra: iş parçacığına özel

çok iş parçacıklı süreç (3 iş parçacığı)

üç akış aynı kodu ve global veriyi görür

Turuncu satır **paylaşılan** kaynaklar: bir iş parçacığının global değişkene yazdığını diğerleri hemen görür.

Paylaşılan ve Özel Öğeler

Süreç başına (tüm iş parçacıkları paylaşır)

Adres alanı: kod, global değişkenler, öbek

Açık dosyalar, soketler

Çocuk süreçler

Bekleyen alarmlar (zamanlayıcılar)

Sinyal işleyiciler (signal handlers)

Kimlik ve hesap (accounting) bilgisi

İş parçacığı başına (özel)

Program sayacı (PC)

Yazmaçlar (register)

Yığın (stack) ve yığın işaretçisi

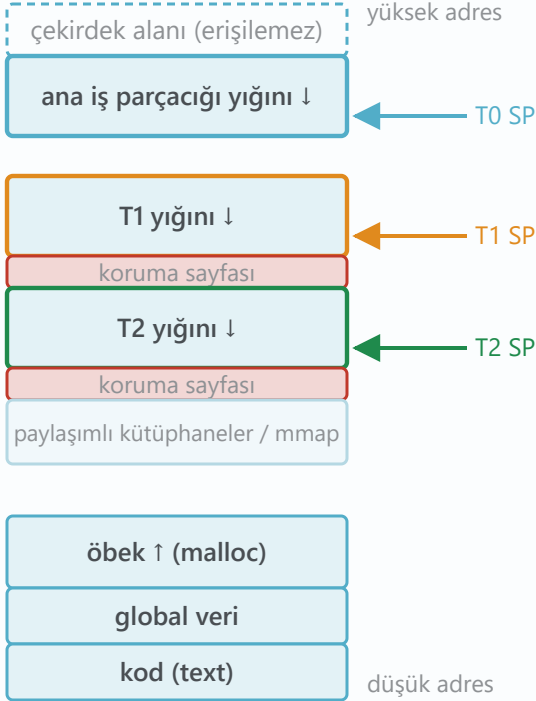
Durum: çalışıyor, hazır, bekliyor, sonlandı

İş parçacığı kimliği, sinyal maskesi

İş parçacığına yerel depolama (TLS), `errno`

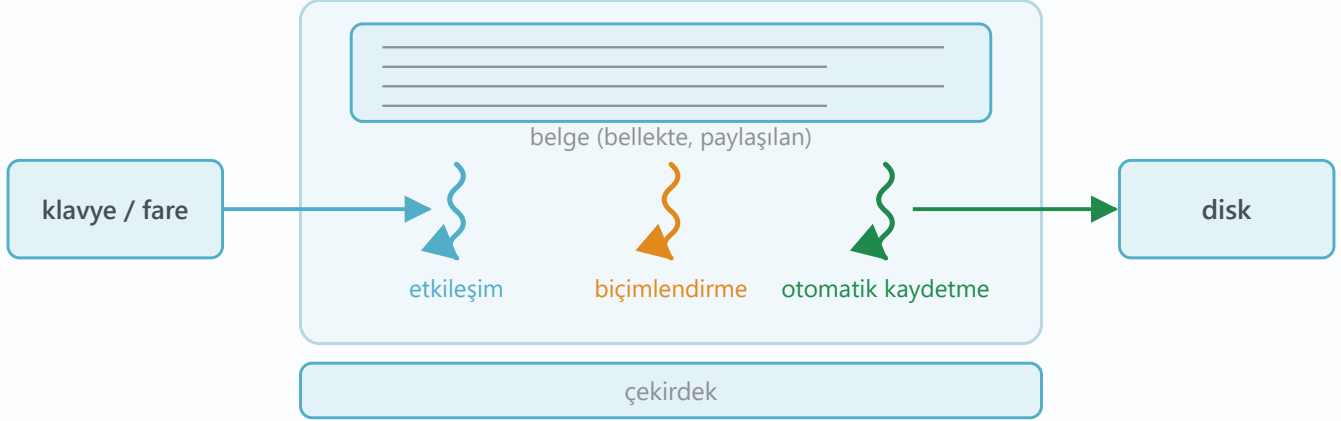
Yığın **özeldir ama korunmaz**: hepsi aynı adres alanında olduğundan hatalı bir işaretçi başka bir iş parçacığının yığını bozabilir. Paylaşılan veriye erişim senkronizasyon gerektirir (Bölüm 6).

Her İş Parçacığının Kendi Yığını

- Fonksiyon çağrıları ve yerel değişkenler her akış için ayrı tutulmalıdır; bu yüzden **her iş parçacığının kendi yığını** vardır.
- Linux/glibc'de yeni bir iş parçacığının yığını `mmap` ile ayrılır; varsayılan boyut genellikle `ulimit -s` değeri (çoğunlukla 8 MiB) kadardır.
- Yığının ucundaki **koruma sayfası** (guard page) erişilemez; taşan yığın `SIGSEGV` üretir, komşu yığını sessizce bozmaz.
- Boyut ayarı: `pthread_attr_setstacksize`, Java'da `-Xss`.
- Java sanal iş parçacıklarının yığın çerçeveleri öbekte tutulur; bu sayede milyonlarca sanal iş parçacığı mümkündür.

Örnek: Üç İş Parçacıklı Kelime İşlemci

Etkileşim

Tuş ve fare olaylarını hemen işler; arayüz donmaz.

Biçimlendirme

Bir satır silinince yüzlerce sayfayı arka planda yeniden düzenler.

Otomatik kaydetme

Belgeyi belirli aralıklarla diske yazar; G/Ç beklerken kullanıcıyı bekletmez.

Üç ayrı süreç bu işi yapamaz: üçü de **aynı belge** üzerinde çalışmalıdır. Ortak adres alanı burada temel avantajdır.

Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

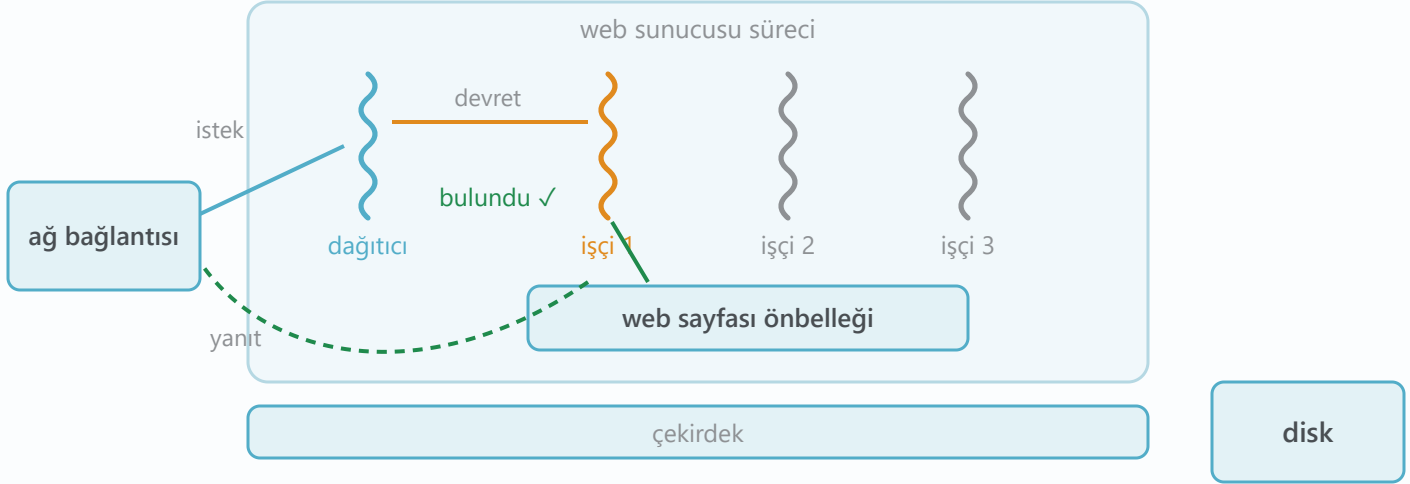
Bir istek gelir: **dağıtıcı** (dispatcher) iş parçacığı isteği ağdan okur.

Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

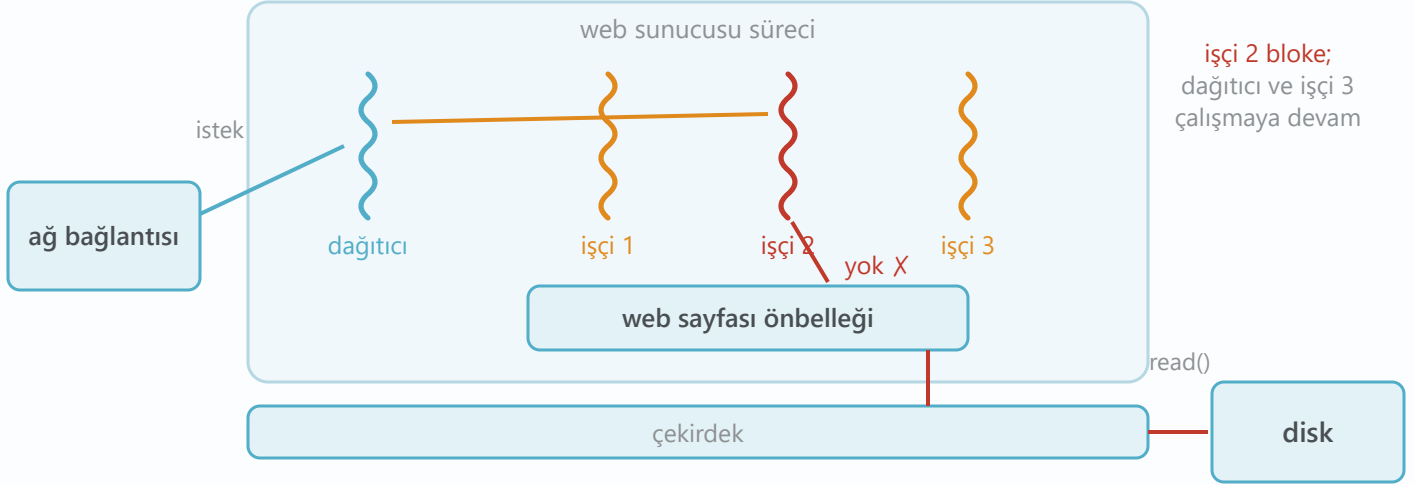
Dağıtıcı boştaki bir **işçi** (worker) iş parçacığını seçer, isteği ona devreder ve uyandırır.

Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

işçi 1 sayfayı **önbellekte bulur** ve yanıtı gönderir; disk erişimi gerekmez.

Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

Yeni istek işçi 2'ye gider; sayfa önbellekte yoksa işçi 2 diskte **bloke olur**. Bu sırada dağıtıcı ve işçi 3 başka istekleri işler.

Dağıtıcı ve İşçi Kodu

(a) dağıtıcı iş parçacığı

```
while (TRUE) {  
    get_next_request(&buf); /* ağdan oku */  
    handoff_work(&buf);     /* işçiye ver */  
}
```

(b) işçi iş parçacığı

```
while (TRUE) {  
    wait_for_work(&buf);  
    look_for_page_in_cache(&buf, &page);  
    if (page_not_in_cache(&page))  
        read_page_from_disk(&buf, &page);  
    return_page(&page);  
}
```

- Her iki kod da **sıralı** ve okunaklıdır: bloke eden `read` çağrısı yalnızca o işçiyi durdurur.
- Tek iş parçacıklı sunucuda önbellekte olmayan sayfa için tüm süreç bloke olur; disk beklenirken CPU boşta kalır.
- Çok iş parçacıklı sunucuda iş bir işçiye aktarılır, sunucu yeni istekleri kabul etmeye devam eder.

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */  
▶ while (TRUE) {  
▶   get_next_request(&buf);  
4   handoff_work(&buf);  
5 }  
6 /* işçi iş parçacığı */  
7 while (TRUE) {  
8   wait_for_work(&buf);  
9   look_for_page_in_cache(&buf, &page);  
10  if (page_not_in_cache(&page))  
11    read_page_from_disk(&buf, &page);  
12  return_page(&page);  
13 }
```

Dağıtıcı
çalışıyor

İşçi W1
bloke (iş bekler)

İşçi W2
bloke (iş bekler)

web önbellegi

a.html

disk
boşta

Sunucu sürecinde üç iş parçacığı var: dağıtıcı ağı dinliyor, iki işçi `wait_for_work` 'te bloke. Önbellette yalnızca a.html var.

Adım 1 / 11

DEĞİŞKENLER

buf = ?

ÇIKTI

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3     ▶ get_next_request(&buf);
4     handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8     wait_for_work(&buf);
9     look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10    if (page_not_in_cache(&page))
11        read_page_from_disk(&buf, &page);
12    return_page(&page);
13 }
```

Dağıtıcı
çalışıyor

İşçi W1
bloke (iş bekler)

İşçi W2
bloke (iş bekler)

istek 1: **b.html**

web önbellegi

a.html

disk
boşta

İstek 1 gelir: **b.html**.

Adım 2 / 11

DEĞİŞKENLER

buf = **b.html**

ÇIKTI

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3   get_next_request(&buf);
4   ▶ handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8   wait_for_work(&buf);
9   look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10  if (page_not_in_cache(&page))
11    read_page_from_disk(&buf, &page);
12  return_page(&page);
13 }
```

Dağıtıcı
çalışıyor

istek 1 → W1

web önbellegi

a.html

İşçi W1
hazır

İşçi W2
bloke (iş bekler)

disk
boşta

handoff_work isteği boştaki işçiye, W1'e verir ve onu uyandırır. Dağıtıcı hemen ağa döner.

Adım 3 / 11

DEĞİŞKENLER

buf = b.html

ÇIKTI

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3     get_next_request(&buf);
4     handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8     ▶ wait_for_work(&buf);
9     ▶ look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10    ▶ if (page_not_in_cache(&page))
11        read_page_from_disk(&buf, &page);
12    return_page(&page);
13 }
```

Dağıtıcı
bloke (ağ)

İşçi W1
çalışıyor

İşçi W2
bloke (iş bekler)

web önbellegi

a.html

disk
boşta

W1 sayfayı önbellekte arar: **yok** (ıska).

Adım 4 / 11

DEĞİŞKENLER

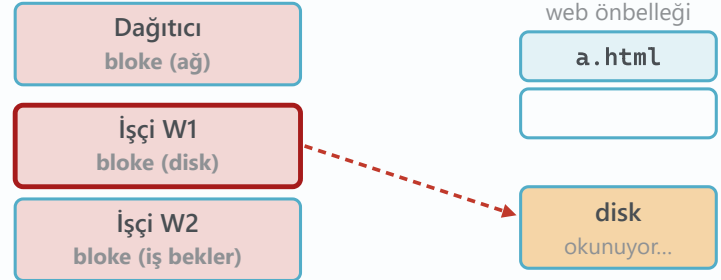
W1.buf = b.html

W1.page = yok

ÇIKTI

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3     get_next_request(&buf);
4     handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8     wait_for_work(&buf);
9     look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10    if (page_not_in_cache(&page))
11        ▶ read_page_from_disk(&buf, &page);
12    return_page(&page);
13 }
```


W1 diskten okumak için **bloke olur**. Yalnızca W1 durur; aynı süreçteki diğer iş parçacıkları çalışmaya devam eder.

Adım 5 / 11

DEĞİŞKENLER

W1.buf = **b.html**

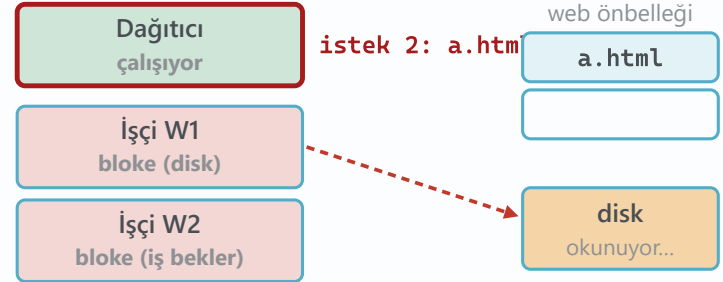
W1.page = **yok**

ÇIKTI

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3     ▶ get_next_request(&buf);
4     handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8     wait_for_work(&buf);
9     look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10    if (page_not_in_cache(&page))
11        read_page_from_disk(&buf, &page);
12    return_page(&page);
13 }
```


Disk beklenirken dağıtıcı istek 2'yi alır: **a.html**.

Adım 6 / 11

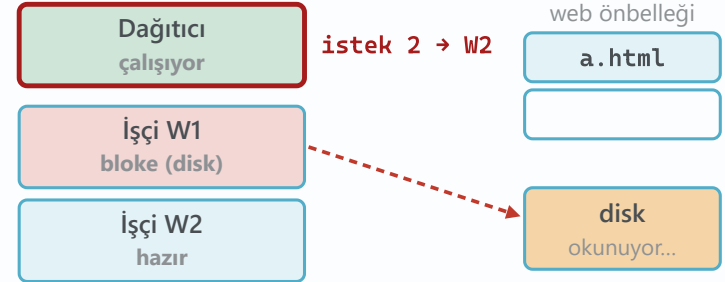
DEĞİŞKENLER

buf = a.html

ÇIKTI

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3   get_next_request(&buf);
4   ▶ handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8   wait_for_work(&buf);
9   look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10  if (page_not_in_cache(&page))
11    read_page_from_disk(&buf, &page);
12  return_page(&page);
13 }
```


W1 meşgul, istek 2 W2'ye verilir.

Adım 7 / 11

DEĞİŞKENLER

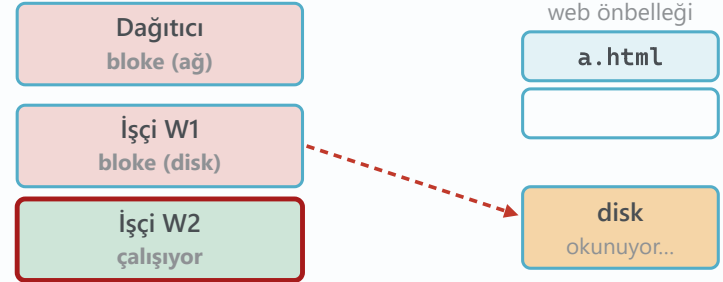
buf = a.html

ÇIKTI

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3     get_next_request(&buf);
4     handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8     ▶ wait_for_work(&buf);
9     ▶ look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10    ▶ if (page_not_in_cache(&page))
11        read_page_from_disk(&buf, &page);
12    return_page(&page);
13 }
```


W2 a.html'i önbellekte **bulur**: diske gitmeye gerek yok.

Adım 8 / 11

DEĞİŞKENLER

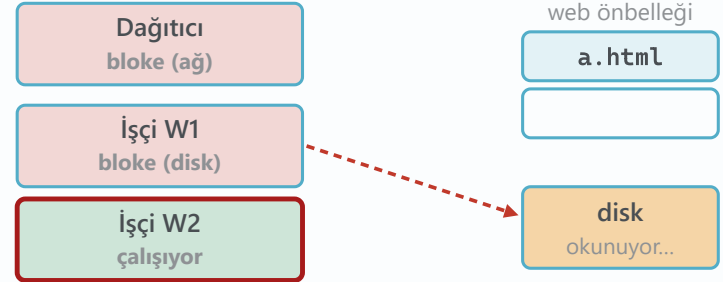
W2.buf = a.html

W2.page = a.html

ÇIKTI

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3     get_next_request(&buf);
4     handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8     wait_for_work(&buf);
9     look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10    if (page_not_in_cache(&page))
11        read_page_from_disk(&buf, &page);
12    ▶ return_page(&page);
13 }
```


W2 sayfayı döndürür. **İstek 2, istek 1'den önce** yanıtlandı.

Adım 9 / 11

DEĞİŞKENLER

W2.buf = a.html

W2.page = a.html

ÇIKTI

a.html → istemci 2

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3     get_next_request(&buf);
4     handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8     wait_for_work(&buf);
9     look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10    if (page_not_in_cache(&page))
11        ▶ read_page_from_disk(&buf, &page);
12        ▶ return_page(&page);
13 }
```

Dağıtıcı
bloke (ağ)

İşçi W1
çalışıyor

İşçi W2
bloke (iş bekler)

web önbellege

a.html

b.html

disk
boşta

Disk okuması bitti: W1 uyanır, sayfa önbellege de konur ve istemci 1'e gönderilir.

Adım 10 / 11

DEĞİŞKENLER

W1.buf = b.html

W1.page = b.html

ÇIKTI

a.html → istemci 2

b.html → istemci 1

Kod İzleme: Çok İş Parçacıklı Web Sunucusu

```
1 /* dağıtıcı iş parçacığı */
2 while (TRUE) {
3     get_next_request(&buf);
4     handoff_work(&buf);
5 }
6 /* işçi iş parçacığı */
7 while (TRUE) {
8     ► wait_for_work(&buf);
9     look_for_page_in_cache(&buf, &page);
10    if (page_not_in_cache(&page))
11        read_page_from_disk(&buf, &page);
12    return_page(&page);
13 }
```

Dağıtıcı
bloke (ağ)

İşçi W1
bloke (iş bekler)

İşçi W2
bloke (iş bekler)

web önbellegi

a.html

b.html

disk
boşta

İki işçi de yeniden iş bekliyor. Tek iş parçacıklı sunucuda istek 2, disk okuması bitene kadar **bekleyecekti**; burada her kod parçası yine sıralı ve okunaklı.

Adım 11 / 11

DEĞİŞKENLER

buf = -

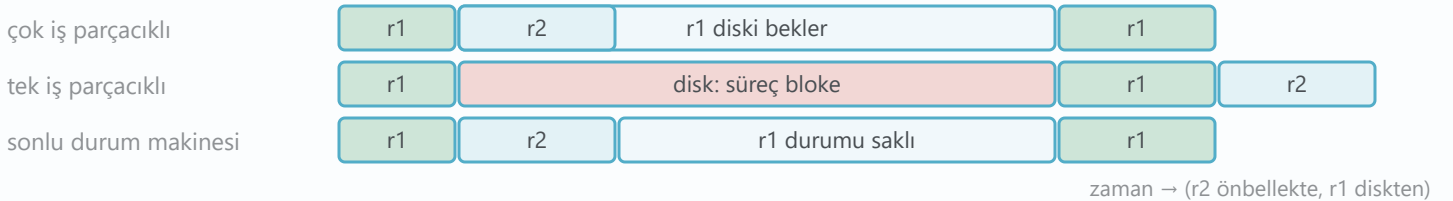
ÇIKTI

```
a.html → istemci 2
b.html → istemci 1
```

Sunucu Tasarımının Üç Yolu

Model	Paralellik / örtüşme	Sistem çağrıları	Programlama
Çok iş parçacıklı süreç	var	bloke eden	sıralı kod, kolay
Tek iş parçacıklı süreç	yok	bloke eden	kolay ama yavaş
Sonlu durum makinesi (olay güdümlü)	var (G/Ç örtüşür)	bloke etmeyen + bildirim / kesme	zor: her isteğin durumu elle saklanır

Bugün: olay güdümlü model nginx, Node.js, Redis gibi sistemlerde yaygındır. Linux'ta `epoll` ve `io_uring`, BSD/macOS'ta `kqueue` kullanılır. Çoğu sunucu iki yaklaşımı birleştirir: **çekirdek başına bir olay döngüsü** + bloke eden işler için iş parçacığı havuzu.

Kaynak: Tanenbaum & Bos, Modern Operating Systems, Şekil 2-10'daki karşılaştırma.

Çok İş Parçacığının Faydaları

Duyarlılık (responsiveness)

Bir kısım bloke olsa ya da uzun bir işlem yapsa bile program yanıt vermeye devam eder; özellikle kullanıcı arayüzleri için önemlidir.

Kaynak paylaşımı

İş parçacıkları sürecin belleğini ve dosyalarını kendiliğinden paylaşır; paylaşımlı bellek ya da ileti geçirme kurmaktan kolaydır.

Ekonomi

Oluşturmak ve aralarında geçiş yapmak süreçlere göre ucuzdur: adres alanı kopyalanmaz, sayfa tabloları değişmez.

Ölçeklenebilirlik

Tek bir süreç birden çok çekirdekte **aynı anda** çalışabilir; tek iş parçacıklı süreç yalnızca bir çekirdek kullanır.

Sık aktarılan “oluşturma 30 kat, bağlam değiştirme 5 kat hızlı” rakamları eski bir **Solaris** ölçümüdür. Linux’ta süreç de iş parçacığı da `clone()` ile oluşturulduğundan fark daha küçüktür; asıl kazanç bellek eşlemesinin kopyalanmaması ve TLB’nin korunmasıdır.

Bağlam Değiştirme Maliyeti

İş parçacığı → iş parçacığı (aynı süreç)

yazmaçları, PC, SP'yi kaydet

diğerinin yazmaçlarını yükle

adres alanı aynı: TLB ve önbellek sıcak

ucuz

Süreç → süreç

yazmaçları, PC, SP'yi kaydet

diğerinin yazmaçlarını yükle

sayfa tablosu tabanını değiştir (x86: CR3)

TLB girdileri geçersiz (PCID/ASID yoksa)

önbellekler soğuk: ilk erişimler yavaş

- Kullanıcı düzeyi iş parçacıklarında geçiş çekirdeğe girmeden (tuzak yok) bir kütüphane fonksiyonuyla yapılır: daha da ucuzdur.
- Doğrudan maliyet mikrosaniyeler mertebesinde; dolaylı maliyet (soğuk önbellek, TLB kaçırımları) çoğu zaman daha büyüktür.

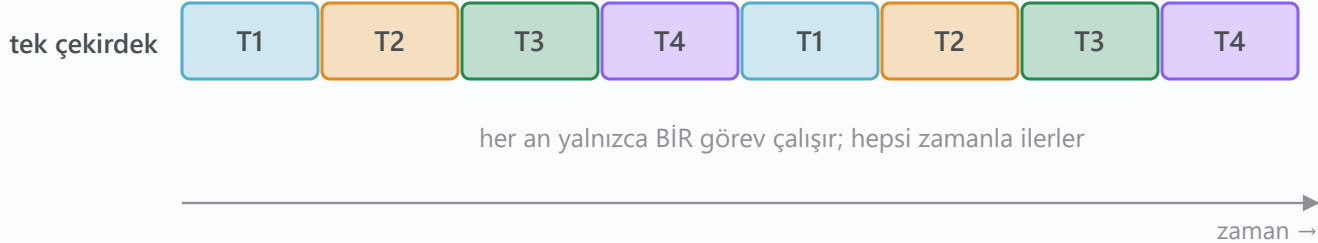
Eş Zamanlılık ve Paralellik

Eş zamanlılık (concurrency)

Birden çok görev *aynı zaman aralığında* ilerler; tek çekirdekte iç içe geçerek bile olur.

Paralellik (parallelism)

Birden çok görev *aynı anda* yürütülür; en az iki çekirdek (ya da işlem birimi) gerekir.

Tek çekirdekte zaman paylaşımı: **eş zamanlı ama paralel değil.**

Eş Zamanlılık ve Paralellik

Eş zamanlılık (concurrency)

Birden çok görev *aynı zaman aralığında* ilerler; tek çekirdekte iç içe geçerek bile olur.

Paralellik (parallelism)

Birden çok görev *aynı anda* yürütülür; en az iki çekirdek (ya da işlem birimi) gerekir.

İki çekirdekte T1/T3 ve T2/T4 **aynı anda** çalışır: paralel yürütme.

Eş Zamanlılık ve Paralellik

Eş zamanlılık (concurrency)

Birden çok görev *aynı zaman aralığında* ilerler; tek çekirdekte iç içe geçerek bile olur.

Paralellik (parallelism)

Birden çok görev *aynı anda* yürütülür; en az iki çekirdek (ya da işlem birimi) gerekir.

Paralellik eş zamanlılığı gerektirir; tersi doğru değildir. Aynı program iki donanımda farklı davranır.

Çok Çekirdekli Programlamanın Zorlukları

Görevleri belirleme

Uygulamada birbirinden bağımsız, paralel yürüyebilecek etkinlikleri bulmak.

Denge (balance)

Görevler benzer büyüklükte olmalı; küçük bir görev için çekirdek ayırmak kazandırmaz.

Veri bölme

Görevlerin eriştiği veri de çekirdeklere bölünmeli.

Veri bağımlılığı

Bir görev diğerinin sonucunu bekliyorsa erişim senkronize edilmeli.

Test ve hata ayıklama

Yürütme sırası her çalıştırmada değişebilir; hatalar zor tekrarlanır.

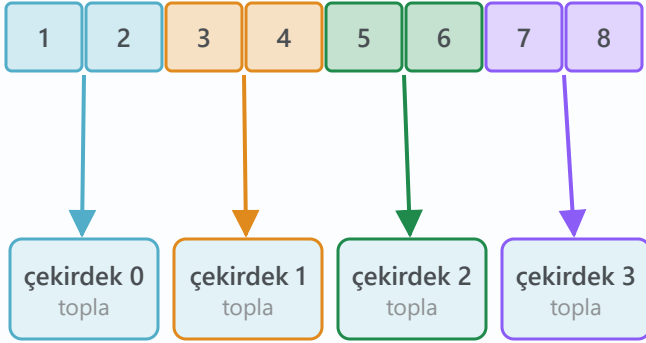
Bellek etkileri

Aynı ön bellek satırına yazan çekirdekler birbirini yavaşlatır (yanlış paylaşım, *false sharing*).

Araçlar: ThreadSanitizer (`-fsanitize=thread`), Helgrind, Java Flight Recorder; ama hiçbir araç tüm yarışları yakalamaz. Tasarım aşamasında paylaşımı azaltmak en etkili yöntemidir.

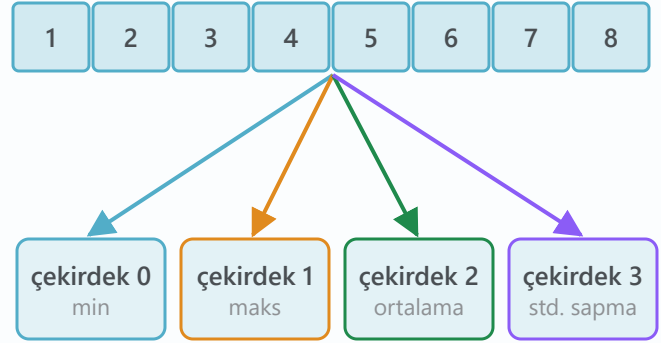
Veri ve Görev Paralelliği

Veri paralelliği

aynı işlem · verinin farklı parçaları

Görev paralelliği

farklı işlemler · aynı veri

- **Veri paralelliği:** N öğeli diziyi toplamak için her çekirdek $N/4$ öge toplar; sonunda kısmi toplamalar birleştirilir (GPU'lar bu modelin uç örneğidir).
- **Görev paralelliği:** iş, bağımsız görevlere bölünür; görevler aynı ya da farklı veriyi kullanabilir.
- Gerçek uygulamalar çoğunlukla ikisini birlikte kullanır.

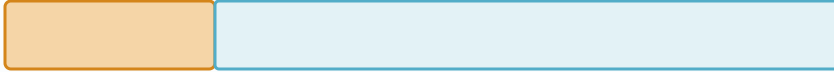
Amdahl Yasası

$$\text{hızlanma} \leq 1 / (S + (1 - S) / N)$$

S : seri (paralelleştirilemeyen) oran · N : çekirdek sayısı
· $N \rightarrow \infty$ iken sınır **$1 / S$**

■ seri %25 ■ paralel %75

$N = 1$

100% süre

1,00x

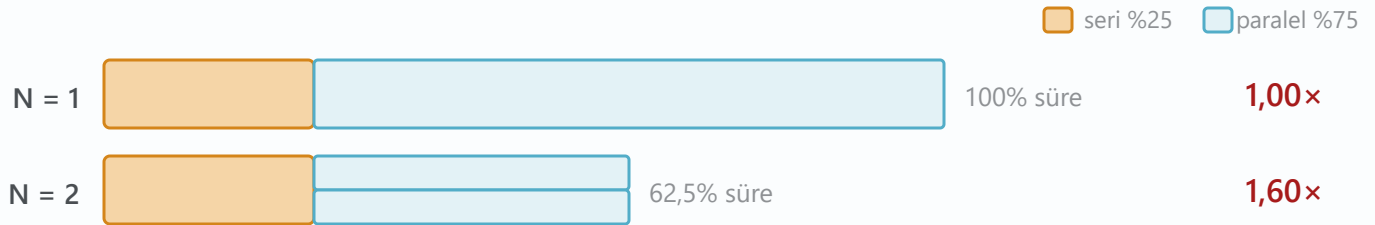
hızlanma

Örnek: **$S = 0,25$** . Tek çekirdekte süre %100, hızlanma $1 \times$.

Amdahl Yasası

$$\text{hızlanma} \leq 1 / (S + (1 - S) / N)$$

S : seri (paralelleştirilemeyen) oran · N : çekirdek sayısı
· $N \rightarrow \infty$ iken sınır **$1 / S$**

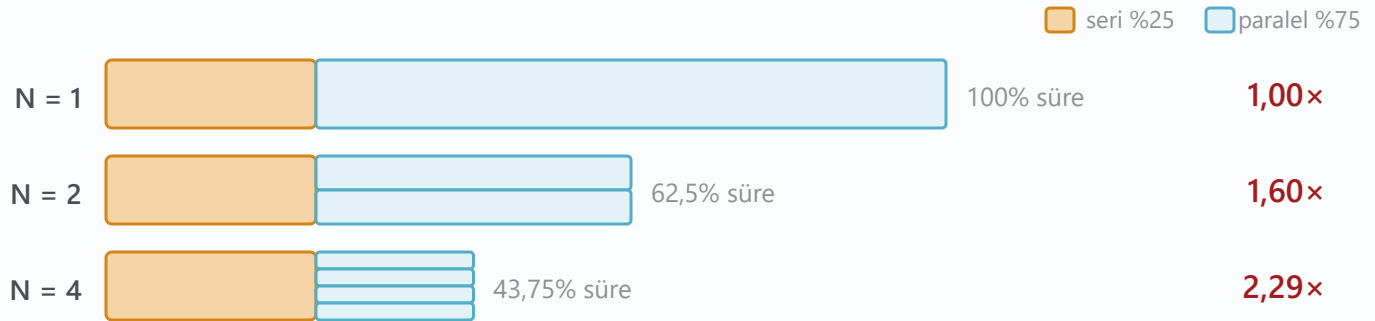
$$N = 2: 0,25 + 0,75/2 = 0,625 \rightarrow \text{hızlanma } 1 / 0,625 = \mathbf{1,60\times} \text{ (2\times değil).}$$

hızlanma

Amdahl Yasası

$$hızlanma \leq 1 / (S + (1 - S) / N)$$

S : seri (paralelleştirilemeyen) oran · N : çekirdek sayısı
· $N \rightarrow \infty$ iken sınır **$1 / S$**

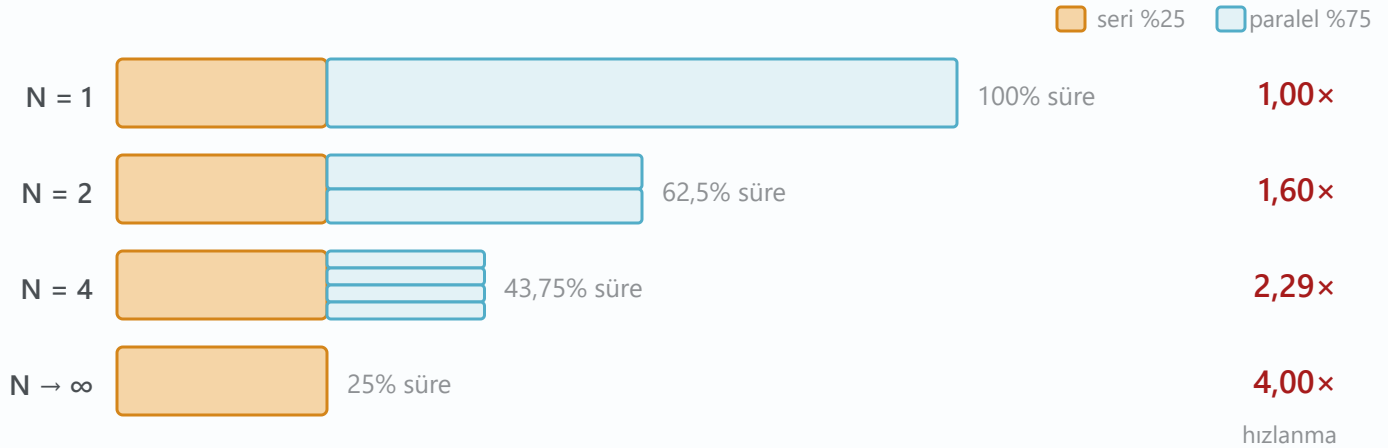
hızlanma

$$N = 4: 0,25 + 0,75/4 = 0,4375 \rightarrow \text{hızlanma } \mathbf{2,29\times}.$$

Amdahl Yasası

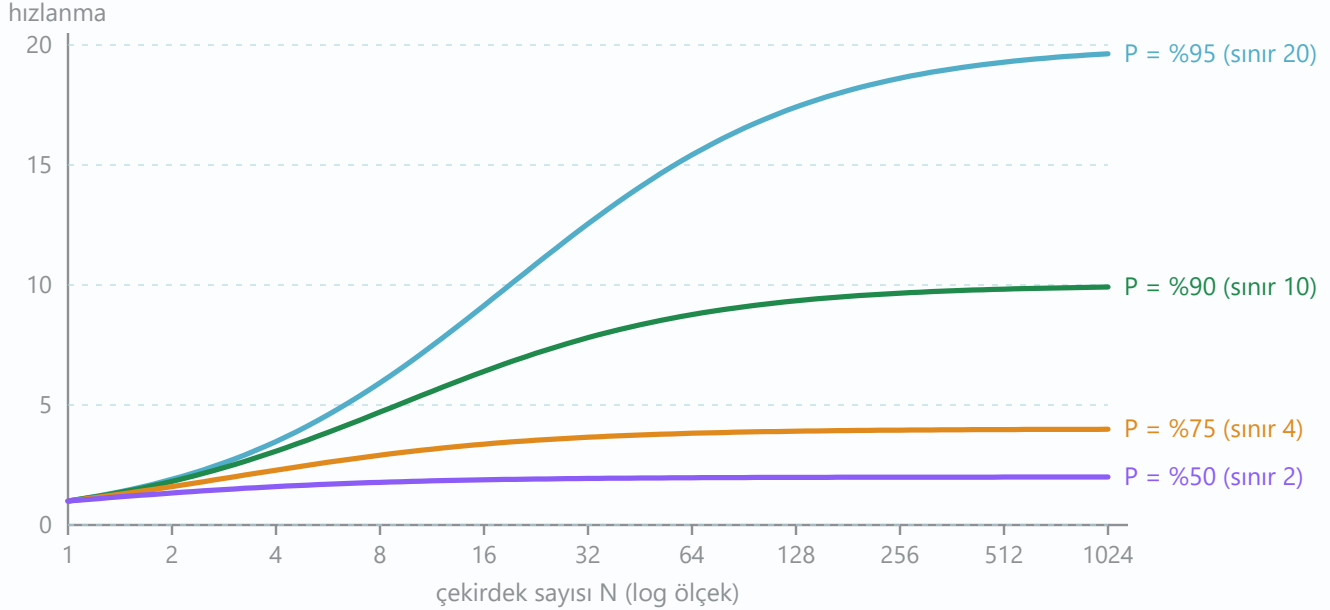
$$hızlanma \leq 1 / (S + (1 - S) / N)$$

S : seri (paralleleştirilemeyen) oran · N : çekirdek sayısı
· $N \rightarrow \infty$ iken sınır **$1 / S$**

$N \rightarrow \infty$: paralel kısım sıfıra yaklaşır, seri %25 kalır → en fazla **4×**.

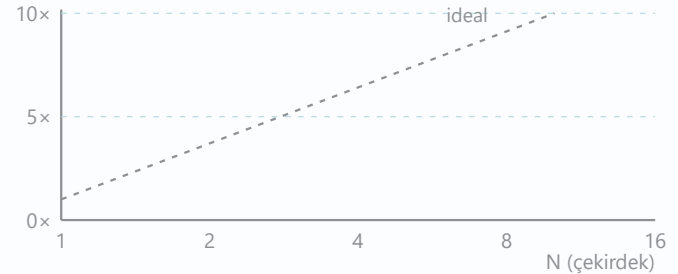
Amdahl Eğrileri

- Programın **%95'i** paralelse teorik hızlanma sınırı $1 / 0,05 = 20\times$; 1024 çekirdekte bile yaklaşık $19,6\times$.
- Gerçekte senkronizasyon ve iletişim yükü nedeniyle hızlanma daha da düşüktür. **Gustafson yasası:** problem boyutu çekirdekle büyürse ölçeklenmiş hızlanma $S + (1 - S) \cdot N$ olur.

Kod İzleme: Amdahl Hızlanması

```
▶ double S = 0.1;          /* seri oran */
▶ int N = 1;                /* çekirdek */
3 while (N <= 16) {
4     double h = 1 / (S + (1 - S) / N);
5     printf("N=%2d %.2fx\n", N, h);
6     N = N * 2;
7 }
8 printf("sınır %.0fx\n", 1 / S);
```


Programın **%10'u** seri, **%90'ı** paralelleştirilebilir. Tek çekirdekte süre 1 birim.

Adım 1 / 9

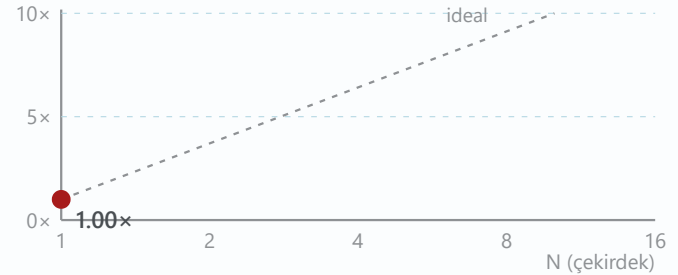
DEĞİŞKENLER

S = 0.1

N = 1

Kod İzleme: Amdahl Hızlanması

```
1 double S = 0.1;           /* seri oran */
2 int N = 1;                 /* çekirdek */
▶ while (N <= 16) {
▶   double h = 1 / (S + (1 - S) / N);
5   printf("N=%2d %.2fx\n", N, h);
6   N = N * 2;
7 }
8 printf("sınır %.0fx\n", 1 / S);
```


$$N = 1: 0,1 + 0,9 / 1 = 1 \rightarrow \mathbf{h = 1}.$$

Adım 2 / 9

DEĞİŞKENLER

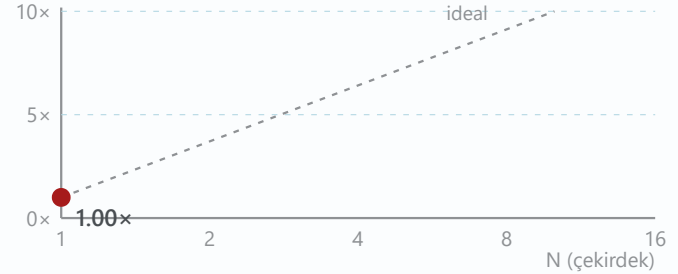
S = 0.1

N = 1

h = 1

Kod İzleme: Amdahl Hızlanması

```
1 double S = 0.1;           /* seri oran */
2 int N = 1;                 /* çekirdek */
3 while (N <= 16) {
4     double h = 1 / (S + (1 - S) / N);
5     ▶ printf("N=%2d %.2fx\n", N, h);
6     ▶ N = N * 2;
7 }
8 printf("sınır %.0fx\n", 1 / S);
```


Sonuç yazılır ve çekirdek sayısı ikiye katlanır: N = 2.

Adım 3 / 9

DEĞİŞKENLER

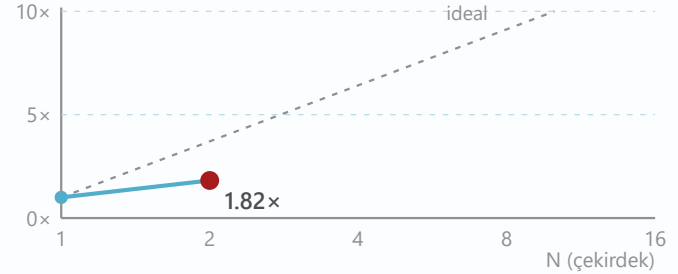
S = 0.1

N = 2

h = 1

Kod İzleme: Amdahl Hızlanması

```
1 double S = 0.1;           /* seri oran */
2 int N = 1;                 /* çekirdek */
▶ while (N <= 16) {
▶     double h = 1 / (S + (1 - S) / N);
▶     printf("N=%2d %.2fx\n", N, h);
▶     N = N * 2;
7 }
8 printf("sınır %.0fx\n", 1 / S);
```


$N = 2: 0,1 + 0,9 / 2 = 0,55 \rightarrow h = 1,82x$.

Adım 4 / 9

DEĞİŞKENLER

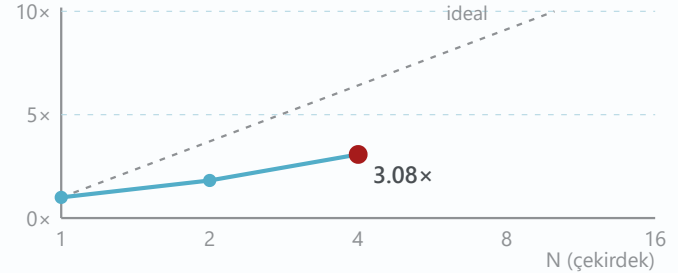
S = 0.1

N = 2

h = 1.818

Kod İzleme: Amdahl Hızlanması

```
1 double S = 0.1;           /* seri oran */
2 int N = 1;                 /* çekirdek */
▶ while (N <= 16) {
▶     double h = 1 / (S + (1 - S) / N);
▶     printf("N=%2d %.2fx\n", N, h);
▶     N = N * 2;
7 }
8 printf("sınır %.0fx\n", 1 / S);
```


$N = 4: 0,1 + 0,9 / 4 = 0,325 \rightarrow h = 3,08x$.

Adım 5 / 9

DEĞİŞKENLER

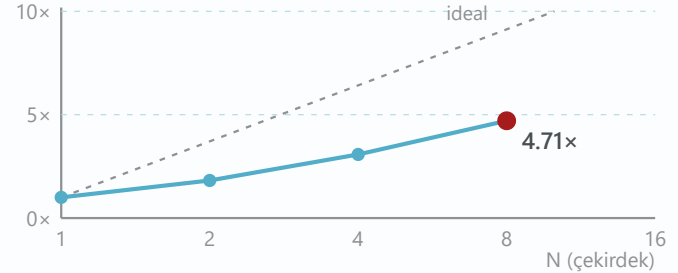
$S = 0.1$

$N = 4$

$h = 3.077$

Kod İzleme: Amdahl Hızlanması

```
1 double S = 0.1;           /* seri oran */
2 int N = 1;                 /* çekirdek */
▶ while (N <= 16) {
▶     double h = 1 / (S + (1 - S) / N);
▶     printf("N=%2d %.2fx\n", N, h);
▶     N = N * 2;
7 }
8 printf("sınır %.0fx\n", 1 / S);
```


$N = 8: 0,1 + 0,9 / 8 = 0,2125 \rightarrow h = 4,71x$. Çekirdek iki katına çıktı, hızlanma %53 arttı.

Adım 6 / 9

DEĞİŞKENLER

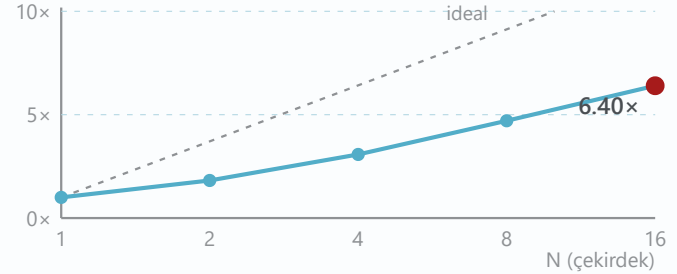
S = 0.1

N = 8

h = 4.706

Kod İzleme: Amdahl Hızlanması

```
1 double S = 0.1;           /* seri oran */
2 int N = 1;                 /* çekirdek */
▶ while (N <= 16) {
▶     double h = 1 / (S + (1 - S) / N);
▶     printf("N=%2d %.2fx\n", N, h);
▶     N = N * 2;
7 }
8 printf("sınır %.0fx\n", 1 / S);
```


$N = 16: 0,1 + 0,9 / 16 = 0,1562 \rightarrow h = \mathbf{6,40x}$.

Çekirdek iki katına çıktı, hızlanma %36 arttı.

Adım 7 / 9

DEĞİŞKENLER

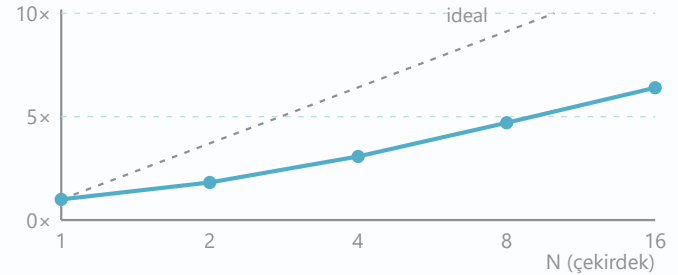
S = 0.1

N = 16

h = 6.4

Kod İzleme: Amdahl Hızlanması

```
1 double S = 0.1;           /* seri oran */
2 int N = 1;                 /* çekirdek */
3 while (N <= 16) {
4     double h = 1 / (S + (1 - S) / N);
5     printf("N=%2d %.2fx\n", N, h);
6     N = N * 2;
7 }
8 printf("sınır %.0fx\n", 1 / S);
```


N = 32 > 16: döngü biter.

Adım 8 / 9

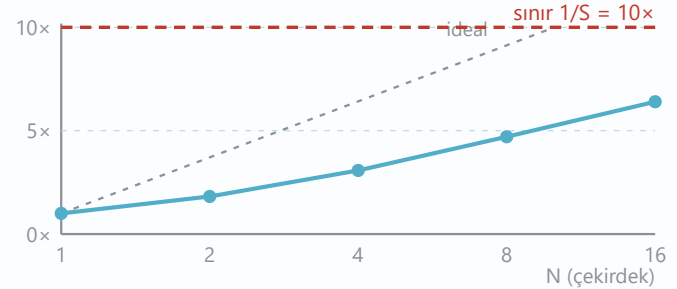
DEĞİŞKENLER

S = 0.1

N = 32

Kod İzleme: Amdahl Hızlanması

```
1 double S = 0.1;           /* seri oran */
2 int N = 1;                 /* çekirdek */
3 while (N <= 16) {
4     double h = 1 / (S + (1 - S) / N);
5     printf("N=%2d %.2fx\n", N, h);
6     N = N * 2;
7 }
▶ printf("sınır %.0fx\n", 1 / S);
```


$N \rightarrow \infty$ iken paralel kısım sıfıra iner, seri %10 kalır: hızlanma **10x**'u asla geçemez. 16 çekirdekte bile 6,4x.

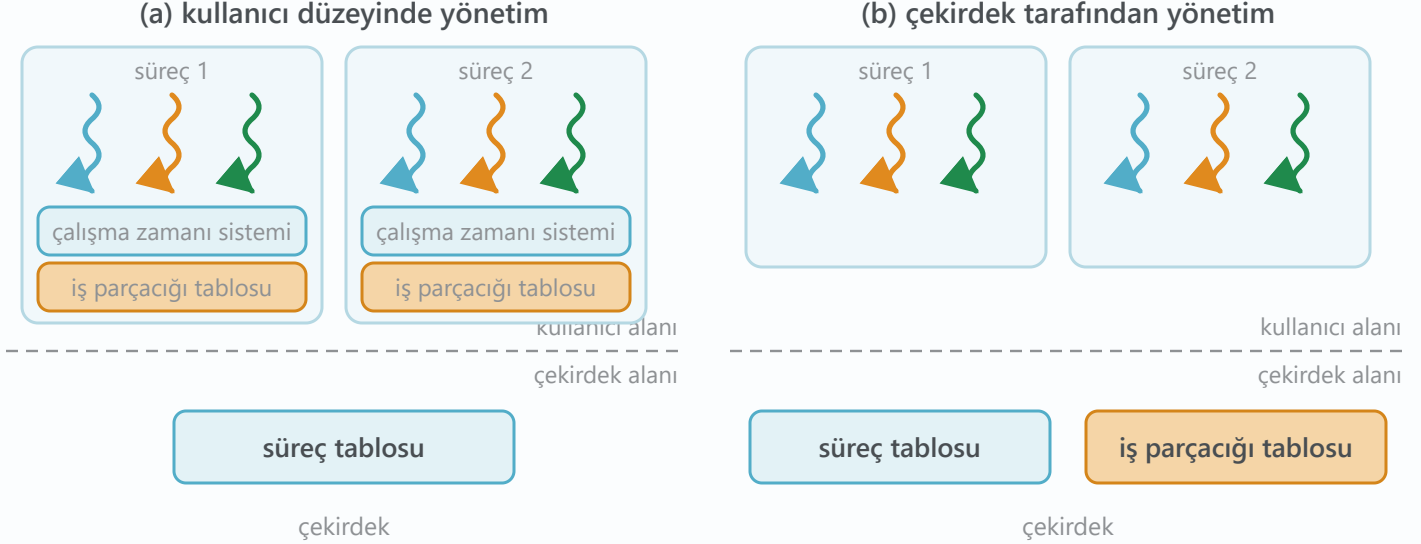
Adım 9 / 9

DEĞİŞKENLER

S = 0.1

N = 32

Kullanıcı ve Çekirdek Düzeyi İş Parçacıkları

- **Kullanıcı düzeyi:** iş parçacıkları kütüphanede (çalışma zamanı sistemi) yönetilir; çekirdek her süreci tek akışlı sanır.
- **Çekirdek düzeyi:** çekirdek her iş parçacığını tanır ve kendisi çizelgeler. Linux, Windows, macOS böyledir.

Kullanıcı Düzeyi İş Parçacıkları

Avantajlar

- + İş parçacığı desteği olmayan bir çekirdekte bile kütüphane olarak gerçekleştirilebilir.
- + Her süreç kendi **iş parçacığı tablosunu** tutar: PC, yazmaçlar, SP, durum.
- + Geçiş çok hızlıdır: **tuzak (trap) yok**, çekirdeğe giriş yok, bellek eşlemesi değişmez, TLB boşaltılmaz.
- + Her süreç kendine özgü bir çizelgeleme algoritması kullanabilir.

Dezavantajlar

- Bloke eden bir sistem çağrısı (ör. `read`) **tüm süreci**, dolayısıyla tüm iş parçacıklarını durdurur.
- Çözümler zarif değil: çağrıyı `select` ile önceden sınanan sarmalayıcılar (jacket), bloke etmeyen çağrılar.
- Sayfa hatası da tüm süreci bloke eder.
- Saat kesmesi kütüphaneye gelmez: iş parçacığı **gönüllü bırakmazsa** (`yield`) diğerleri hiç çalışmaz.
- Tek süreç birden çok çekirdeği kullanamaz.

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```
1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 ► int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
5     T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
6     T[cur].durum = HAZIR;
7     do cur = (cur + 1) % 3;
8     while (T[cur].durum != HAZIR);
9     T[cur].durum = CALISIYOR;
10    PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
11 }
```

kullanıcı alanı: iş parçacığı tablosu (kütüphane)

	pc	sp	durum	
T0	0x100	0x9000	ÇALIŞIYOR	← cur
T1	0x300	0xA000	BEKLIYOR	
T2	0x480	0xB000	HAZIR	

CPU: PC=0x124 SP=0x8FF0

çekirdek tek akış görür

Üç iş parçacığı aynı süreçte. T0 çalışıyor (CPU'da PC = 0x124); T1 kütüphanedeki bir kilidi **bekliyor**; T2 hazır. T0 gönüllü olarak `thread_yield()` çağırır.

Adım 1 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 0

PC = 0x124

SP = 0x8FF0

ÇAĞRI YIĞINI

thread_yield()

T0

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```

1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
5     T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
6     T[cur].durum = HAZIR;
7     do cur = (cur + 1) % 3;
8     while (T[cur].durum != HAZIR);
9     T[cur].durum = CALISIYOR;
10    PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
11 }

```

kullanıcı alanı: iş parçacığı tablosu (kütüphane)

	pc	sp	durum	
T0	0x124	0x8FF0	ÇALIŞIYOR	← cur
T1	0x300	0xA000	BEKLIYOR	
T2	0x480	0xB000	HAZIR	

CPU: PC=0x124 SP=0x8FF0

çekirdek tek akış görür

T0'ın PC ve SP değerleri **tabloya** kaydedilir. Bu sıradan bir işlev çağrısıdır: tuzak yok, çekirdeğe giriş yok.

Adım 2 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 0

PC = 0x124

SP = 0x8FF0

ÇAĞRI YIĞINI

thread_yield()

T0

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```
1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
5     T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
6     T[cur].durum = HAZIR;
7     do cur = (cur + 1) % 3;
8     while (T[cur].durum != HAZIR);
9     T[cur].durum = CALISIYOR;
10    PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
11 }
```

kullanıcı alanı: iş parçacığı tablosu (kütüphane)

	pc	sp	durum	
T0	0x124	0x8FF0	HAZIR	← cur
T1	0x300	0xA000	BEKLIYOR	
T2	0x480	0xB000	HAZIR	

CPU: PC=0x124 SP=0x8FF0

çekirdek tek akış görür

T0 hazır.

Adım 3 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 0

PC = 0x124

SP = 0x8FF0

ÇAĞRI YIĞINI

thread_yield()

T0

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```
1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
5     T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
6     T[cur].durum = HAZIR;
7     ▶ do cur = (cur + 1) % 3;
8     while (T[cur].durum != HAZIR);
9     T[cur].durum = CALISIYOR;
10    PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
11 }
```

kullanıcı alanı: iş parçacığı tablosu (kütüphane)

	pc	sp	durum
T0	0x124	0x8FF0	HAZIR
T1	0x300	0xA000	BEKLIYOR
T2	0x480	0xB000	HAZIR

← cur

CPU: PC=0x124 SP=0x8FF0

çekirdek tek akış görür

cur = 1.

Adım 4 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 1

PC = 0x124

SP = 0x8FF0

ÇAĞRI YİĞİNİ

thread_yield()

T0

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```
1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
5     T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
6     T[cur].durum = HAZIR;
7     do cur = (cur + 1) % 3;
8     while (T[cur].durum != HAZIR);
9     T[cur].durum = CALISIYOR;
10    PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
11 }
```

kullanıcı alanı: iş parçacığı tablosu (kütüphane)

	pc	sp	durum
T0	0x124	0x8FF0	HAZIR
T1	0x300	0xA000	BEKLIYOR
T2	0x480	0xB000	HAZIR

← cur

CPU: PC=0x124 SP=0x8FF0

çekirdek tek akış görür

T1 BEKLIYOR, atlanır: döngü sürer.

Adım 5 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 1

PC = 0x124

SP = 0x8FF0

ÇAĞRI YİĞİNİ

thread_yield()

T0

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```

1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
5     T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
6     T[cur].durum = HAZIR;
7     ▶ do cur = (cur + 1) % 3;
8     while (T[cur].durum != HAZIR);
9     T[cur].durum = CALISIYOR;
10    PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
11 }

```

kullanıcı alanı: iş parçacığı tablosu (kütüphane)

	pc	sp	durum
T0	0x124	0x8FF0	HAZIR
T1	0x300	0xA000	BEKLIYOR
T2	0x480	0xB000	HAZIR

← cur

CPU: PC=0x124 SP=0x8FF0

çekirdek tek akış görür

cur = 2.

Adım 6 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 2

PC = 0x124

SP = 0x8FF0

ÇAĞRI YIĞINI

thread_yield()

T0

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```

1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
5     T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
6     T[cur].durum = HAZIR;
7     do cur = (cur + 1) % 3;
8     while (T[cur].durum != HAZIR);
9     T[cur].durum = CALISIYOR;
10    PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
11 }

```

kullanıcı alanı: iş parçacığı tablosu (kütüphane)

	pc	sp	durum
T0	0x124	0x8FF0	HAZIR
T1	0x300	0xA000	BEKLIYOR
T2	0x480	0xB000	HAZIR

← cur

CPU: PC=0x124 SP=0x8FF0

çekirdek tek akış görür

T2 HAZIR: arama biter.

Adım 7 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 2

PC = 0x124

SP = 0x8FF0

ÇAĞRI YIĞINI

thread_yield()

T0

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```

1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
5     T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
6     T[cur].durum = HAZIR;
7     do cur = (cur + 1) % 3;
8     while (T[cur].durum != HAZIR);
9     ▶ T[cur].durum = CALISIYOR;
10    ▶ PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
11 }

```

kullanıcı alanı: iş parçacığı tablosu (kütüphane)

	pc	sp	durum
T0	0x124	0x8FF0	HAZIR
T1	0x300	0xA000	BEKLIYOR
T2	0x480	0xB000	ÇALIŞIYOR ← cur

CPU: PC=0x480 SP=0xB000

çekirdek tek akış görür

T2 çalışıyor olarak işaretlenir ve yazmaçları **yüklenir**: PC = 0x480. Dönüş komutu artık T2'nin yığınının döner; geçiş birkaç komutla bitti.

Adım 8 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 2

PC = 0x480

SP = 0xB000

ÇAĞRI YIĞINI

T2

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```

1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
    ▶ T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
    ▶ T[cur].durum = HAZIR;
    ▶ do cur = (cur + 1) % 3;
    ▶ while (T[cur].durum != HAZIR);
    9 T[cur].durum = CALISIYOR;
   10 PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
   11 }

```

kullanıcı alanı: iş parçacığı tablosu (kütüphane)

	pc	sp	durum	
T0	0x124	0x8FF0	HAZIR	← cur
T1	0x300	0xA000	BEKLIYOR	
T2	0x48C	0xAFF8	HAZIR	

CPU: PC=0x48C SP=0xAFF8

çekirdek tek akış görür

T2 biraz çalıştıktan sonra (PC = 0x48C) o da `thread_yield()` çağırır: durumu kaydedilir, cur = 0 ve T0 hazır.

Adım 9 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 0

PC = 0x48C

SP = 0xAFF8

ÇAĞRI YİĞİNİ

`thread_yield()`

T2

Kod İzleme: Kullanıcı Düzeyinde `thread_yield`

```

1 enum { HAZIR, CALISIYOR, BEKLIYOR };
2 struct tcb { int pc, sp, durum; } T[3];
3 int cur = 0; /* çalışan */
4 void thread_yield(void) { /* kütüphanede */
5     T[cur].pc = PC; T[cur].sp = SP;
6     T[cur].durum = HAZIR;
7     do cur = (cur + 1) % 3;
8     while (T[cur].durum != HAZIR);
9     ▶ T[cur].durum = CALISIYOR;
10    ▶ PC = T[cur].pc; SP = T[cur].sp;
11 }

```


T0 kaldığı yerden, PC = 0x124'ten sürer. T2 hiç bırakmasaydı T0 sonsuza dek bekleyecekti: kütüphaneye **saat kesmesi gelmez**.

Adım 10 / 10

DEĞİŞKENLER

cur = 0

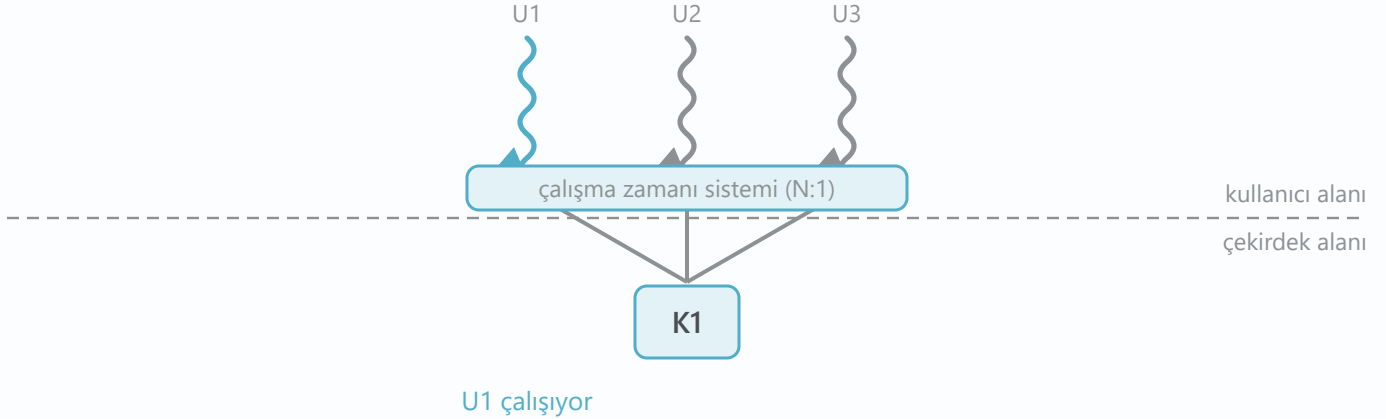
PC = 0x124

SP = 0x8FF0

ÇAĞRI YİĞİNİ

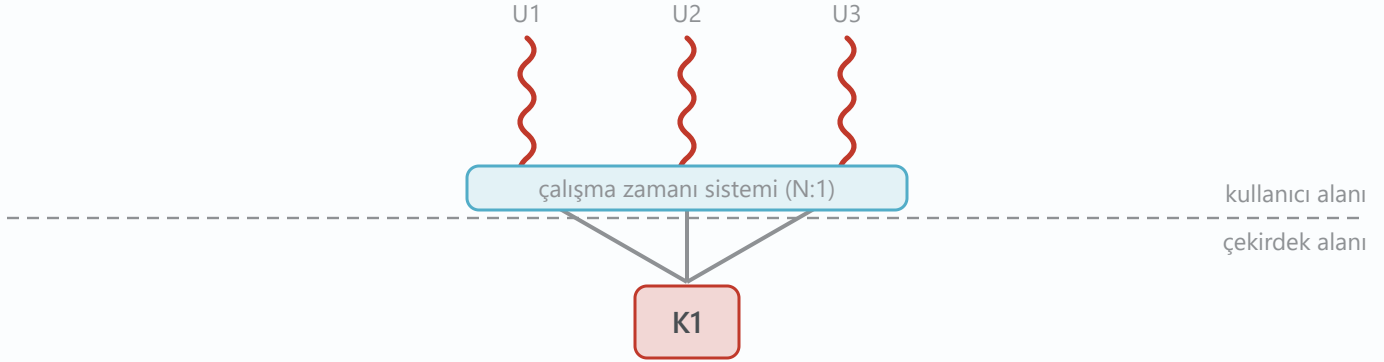
T0

Bloke Eden Çağrı: N:1 ve 1:1

Çoktan bire (N:1): üç kullanıcı iş parçacığı tek bir çekirdek iş parçacığı (K1) üzerinde; çizelgelemeyi kütüphane yapar.

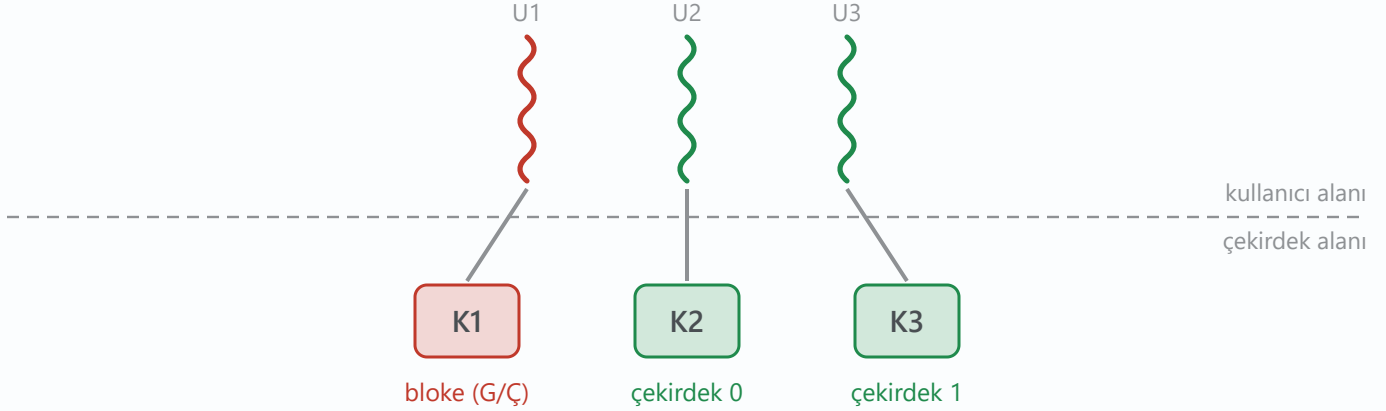
Bloke Eden Çağrı: N:1 ve 1:1

U1 read() çağırdı → K1 bloke → U2 ve U3 de bekler

U1 bloke eden `read()` çağırır: çekirdek yalnızca K1'i görür ve onu bloke eder → **tüm süreç durur.**

Bloke Eden Çağrı: N:1 ve 1:1

Bire bir (1:1): U1'in bloke olması yalnızca K1'i etkiler; U2 ve U3 iki çekirdekte **paralel** çalışır.

Çekirdek Düzeyi İş Parçacıkları

- Çekirdek, kullanıcı düzeyindekiyle aynı bilgileri (yazmaçlar, durum...) içeren bir **iş parçacığı tablosu** tutar.
- Oluşturma ve sonlandırma **sistem çağrısıdır**: kullanıcı düzeyine göre daha pahalı.
- Bir iş parçacığı bloke olursa çekirdek başka birini seçer; seçilenin **aynı süreçten olması gerekmez**.
- Sayfa hatası yalnızca hatayı yapan iş parçacığını bekletir.
- Bir sürecin iş parçacıkları farklı çekirdeklerde **gerçekten paralel** çalışır.
- Her iş parçacığı çekirdek belleğinde yer kaplar (TCB, çekirdek yığını): sayısı sınırsız değildir.

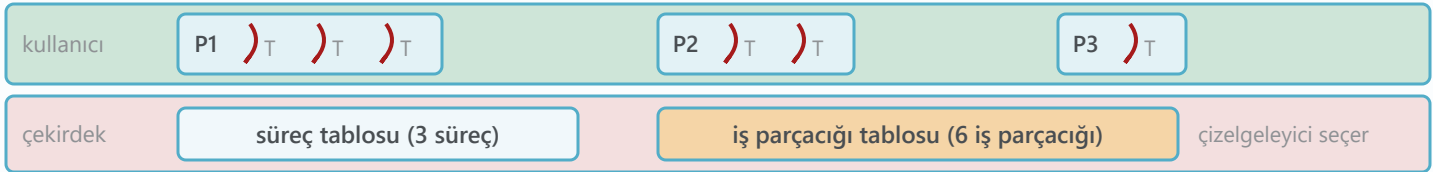
Bugün

Linux (NPTL), Windows ve macOS **1:1** model kullanır. Oluşturma maliyeti azaldığından on binlerce çekirdek iş parçacığı sorun değildir.

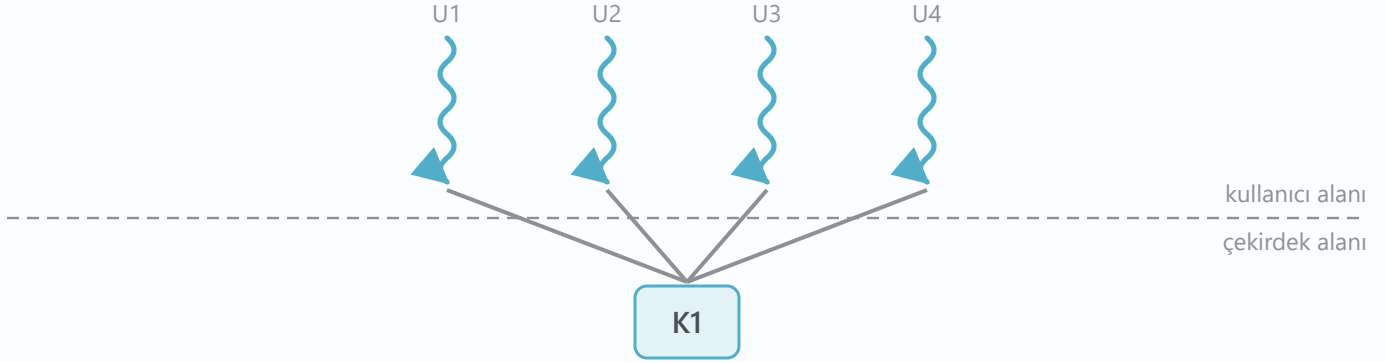
Linux'ta sınırlar:

```
/proc/sys/kernel/threads-max ,  
ulimit -u , cgroup pids.max .
```

Gözlemlemek için: `ps -eLf` , `top -H` , `/proc/<pid>/task/` .

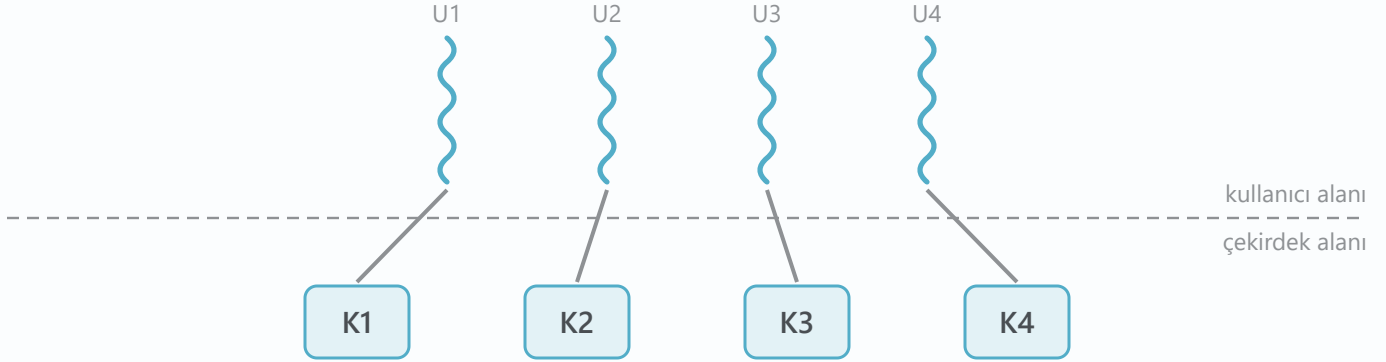
Eşleme Modelleri

Çoktan bire (N:1): hızlı geçiş, ama bir bloke tüm süreci durdurur ve paralellik yoktur.

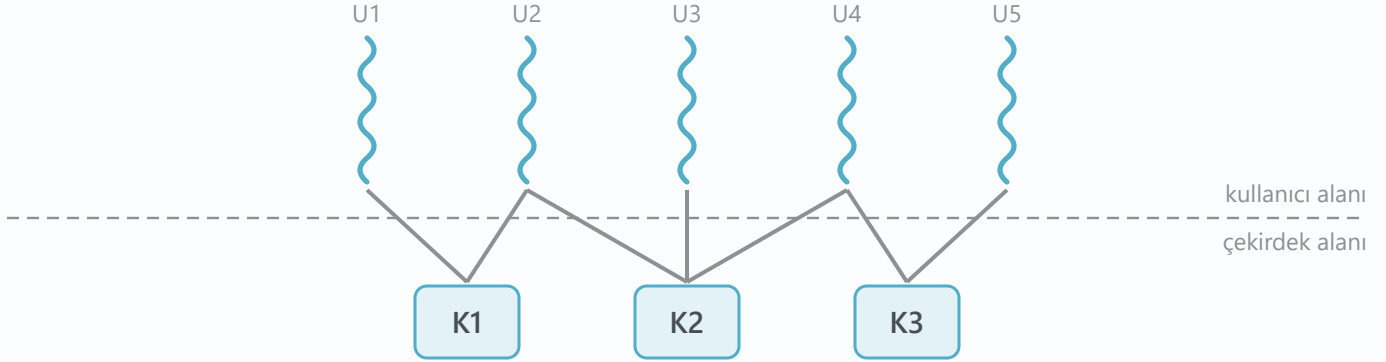
Örnek: Solaris *green threads*, GNU Portable Threads (tarihî).

Eşleme Modelleri

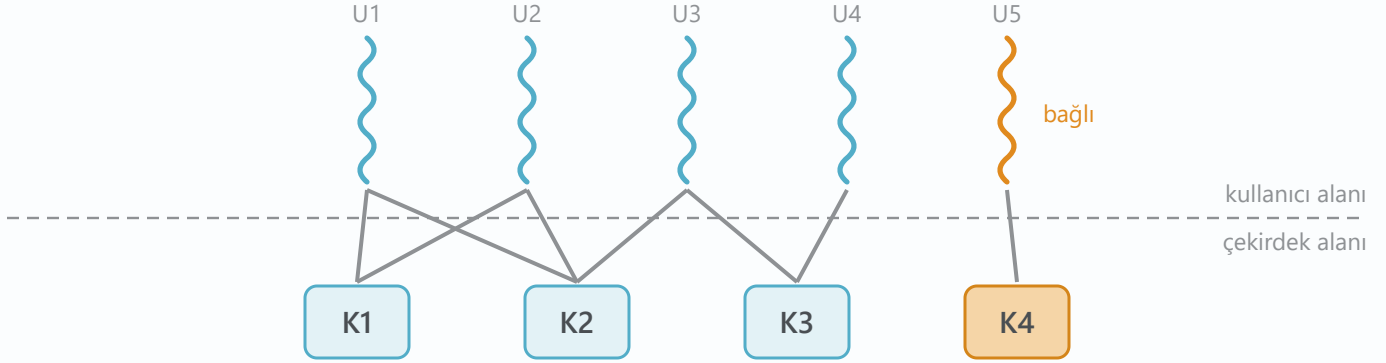
Bire bir (1:1): gerçek paralellik ve bağımsız bloke olma; her iş parçacığı çekirdek kaynağı harcar. Linux, Windows, macOS.

Eşleme Modelleri

Çoktan çoğa (M:N): çok sayıda kullanıcı iş parçacığı, daha az sayıda çekirdek iş parçacığına çoğullanır; gerçekleştirilmesi zordur.

Eşleme Modelleri

İki düzeyli / hibrit: M:N'e ek olarak bir kullanıcı iş parçacığı tek bir çekirdek iş parçacığına **bağlanabilir** (bound).

Modellerin Karşılaştırılması

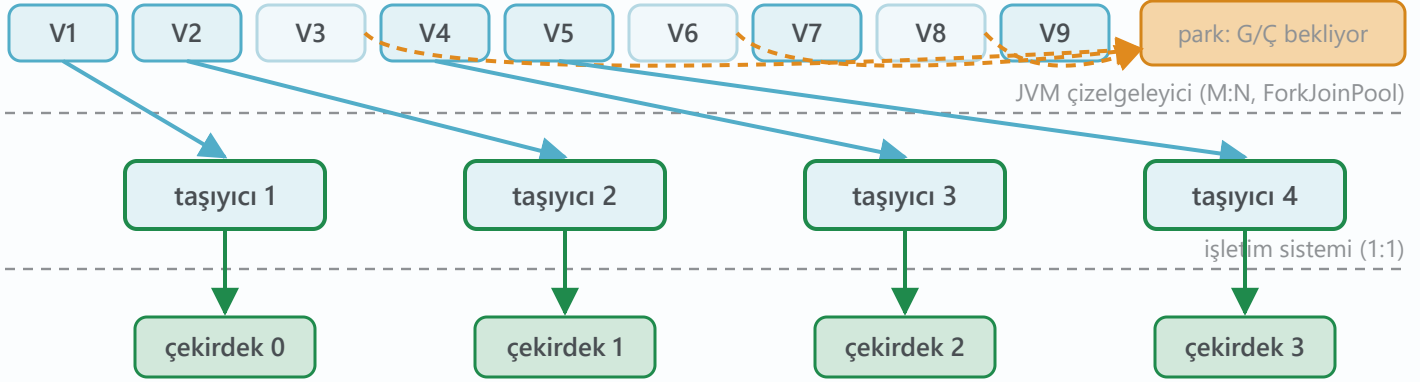
Ölçüt	N:1	1:1	M:N
Geçiş maliyeti	çok düşük	orta (çekirdek)	düşük
Bloke eden çağrı	tüm süreç durur	yalnız o iş parçacığı	yalnız o iş parçacığı*
Çok çekirdek	kullanılamaz	kullanılır	kullanılır
İş parçacığı sayısı	çok fazla	çekirdek belleğiyle sınırlı	çok fazla
Gerçekleştirme	kolay (kütüphane)	kolay	zor (iki çizelgeleyici)

* Çalışma zamanı, bloke olan çağrıyı fark edip başka çekirdek iş parçacığına geçebiliyorsa.

İşletim sistemi düzeyinde M:N **terk edildi**: Solaris 9 ve FreeBSD 7 1:1'e geçti. Ancak M:N **dil çalışma zamanlarında** geri döndü: Go goroutine'leri, Erlang süreçleri, Java 21 sanal iş parçacıkları.

Güncel M:N: Sanal İş Parçacıkları

sanal iş parçacıkları (milyonlarca olabilir)

V3, V6, V8 bloke değil, park edildi: taşıyıcıları başka sanal iş parçacıklarını çalıştırır

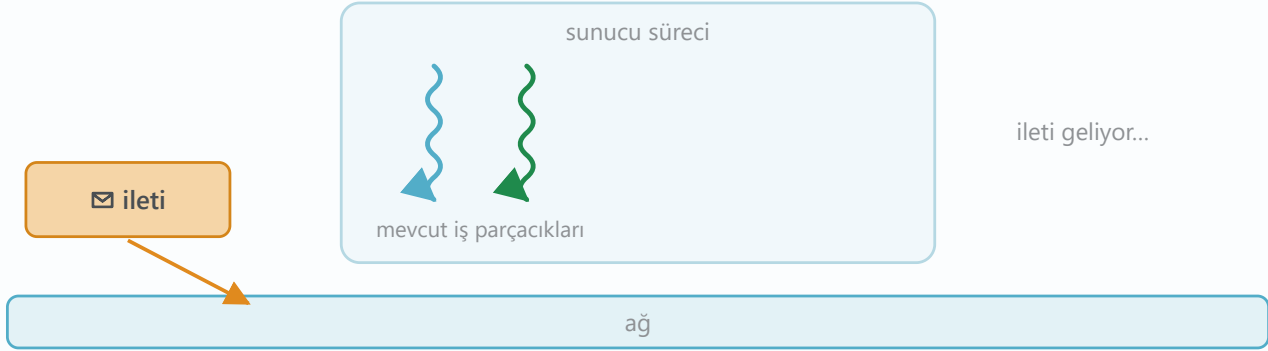
Java 21+ (Loom)

`Thread.ofVirtual().start(r)` ; bloke eden G/Ç çağrısında JVM sanal iş parçacığını taşıyıcıdan indirir (unmount).

Go

G (goroutine) · M (İS iş parçacığı) · P (mantıksal işlemci, `GOMAXPROCS`); boştaki P iş çalar.

Açılır (Pop-up) İş Parçacıkları

(a) İleti gelmeden önce: süreçte bu iletii bekleyen bir iş parçacığı yoktur.

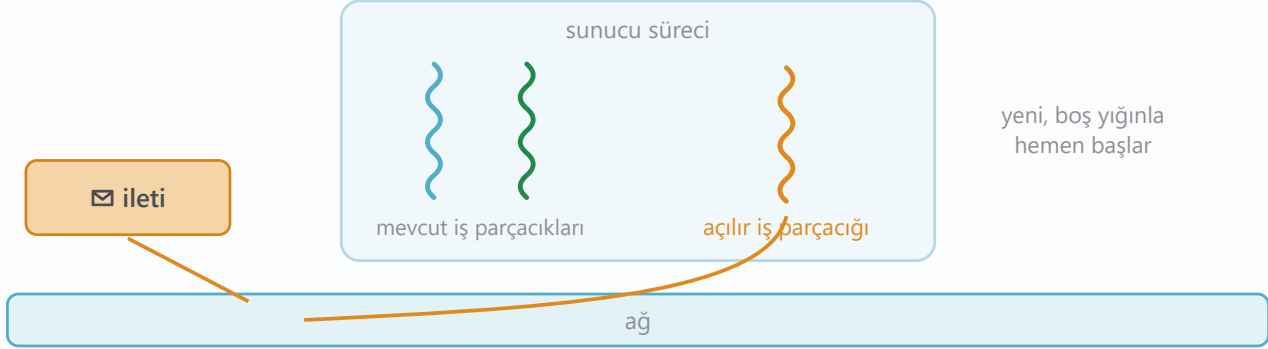
Adım 1 / 2

Alternatif: `receive` çağrısında bloke olmuş bir iş parçacığı; onun durumunun (yazmaçlar, yığın) her iletide geri yüklenmesi gerekir.

Açılır iş parçacığı yenidir, geri yüklenecek geçmişi yoktur: **gecikme düşüktür**. Çekirdek içinde de kullanılabilir (kesme işleme).

```
/* mesaj gelince */  
pthread_t t;  
pthread_create(&t, NULL, isle, msg);  
pthread_detach(t); /* join yok */
```

Açılır (Pop-up) İş Parçacıkları

(b) İleti gelince sistem onu işleyecek **yeni bir iş parçacığı** oluşturur.

Adım 2 / 2

Alternatif: **receive** çağrısında bloke olmuş bir iş parçacığı; onun durumunun (yazmaçlar, yığın) her iletide geri yüklenmesi gerekir.

Açılır iş parçacığı yenidir, geri yüklenecek geçmişi yoktur: **gecikme düşüktür**. Çekirdek içinde de kullanılabilir (kesme işleme).

```
/* mesaj gelince */  
pthread_t t;  
pthread_create(&t, NULL, isle, msg);  
pthread_detach(t); /* join yok */
```

İş Parçacığı Kütüphaneleri

POSIX Pthreads

Linux, macOS, BSD; C API'si.
Oluşturma, bekleme, mutex,
koşul değişkeni.

Windows API

CreateThread ,
WaitForSingleObject ;
çekirdek düzeyi, 1:1.

Java

Thread , Runnable ,
ExecutorService ; JVM,
işletim sistemi iş parçacıklarını
(ve Java 21'den beri sanal iş
parçacıklarını) kullanır.

C ve C++ standardı

C11 <threads.h> ; C++11
std::thread , C++20
std::jthread (eski
Boost.Thread'in yerini aldı).

Python

threading ; GIL yüzünden
CPU işinde paralellik yok.
3.13'te deneysel, 3.14'te
desteklenen GIL'siz derleme.

Go

go f() ile goroutine; M:N
çalışma zamanı, kanallarla
iletişim.

Eş zamansız iş parçacığı: ebeveyn çocuğu başlatıp kendi işine devam eder (ör. sunucu). **Senkron:** ebeveyn çocuklarının bitmesini bekler (join) ve sonuçlarını birleştirir: fork-join.

POSIX Pthreads

- IEEE 1003.1c (POSIX.1c) standardı: iş parçacığı oluşturma ve senkronizasyon **API'si**.
- Bir **tanımlamadır**, gerçekleştirme değil: kütüphanenin nasıl davranacağını söyler; kullanıcı ya da çekirdek düzeyinde gerçekleştirilebilir.
- Linux'ta glibc NPTL (1:1), macOS ve BSD'lerde de çekirdek iş parçacıkları üzerinde çalışır.
- Derleme: `gcc prog.c -pthread` .

Çağrı	Açıklama
<code>pthread_create</code>	Yeni iş parçacığı oluşturur, verilen fonksiyonu çalıştırır.
<code>pthread_exit</code>	Çağırان iş parçacığını sonlandırır.
<code>pthread_join</code>	Belirli bir iş parçacığının bitmesini bekler.
<code>pthread_detach</code>	Kaynakları bitince kendiliğinden geri verilir; join edilmez.
<code>pthread_self</code>	Kendi kimliğini döndürür.
<code>sched_yield</code>	CPU'yu bırakır. (<code>pthread_yield</code> standart dışıdır, glibc 2.34'te kullanımdan kaldırıldı.)
<code>pthread_attr_init</code> / <code>_destroy</code>	Öznitelik yapısını (yığın boyutu, ayırık durum...) ilklendirir / kaldırır.

Pthreads: Oluştur ve Bekle

```
1 int toplam;          /* paylaşılan */
2 void *runner(void *param) {
3     int ust = atoi(param);
4     toplam = 0;
5     for (int i = 1; i <= ust; i++)
6         toplam += i;
7     pthread_exit(0);
8 }
9 int main(void) {
10    pthread_t tid;
11    pthread_create(&tid, NULL, runner, "5");
12    pthread_join(tid, NULL);
13    printf("toplam = %d\n", toplam);
14    return 0;
15 }
```

main

main çalışıyor

runner

henüz yok

Süreç tek iş parçacığıyla (main) başlar; global `toplam` 0'dır.

Adım 1 / 7

DEĞİŞKENLER

`toplam = 0`

ÇIKTI

Silberschatz Şekil 4.11'den uyarlanmıştır; `#include <pthread.h>`, `<stdio.h>`, `<stdlib.h>` satırları gösterilmedi.

Pthreads: Oluştur ve Bekle

```
1 int toplam;          /* paylaşılan */
2 void *runner(void *param) {
3     int ust = atoi(param);
4     toplam = 0;
5     for (int i = 1; i <= ust; i++)
6         toplam += i;
7     pthread_exit(0);
8 }
9 int main(void) {
10    pthread_t tid;
11    ► pthread_create(&tid, NULL, runner, "5");
12    pthread_join(tid, NULL);
13    printf("toplam = %d\n", toplam);
14    return 0;
15 }
```

main

pthread_create

runner

hazır (çalışmaya aday)

pthread_create yeni iş parçacığını oluşturur; runner("5") çalışacaktır.

Adım 2 / 7

DEĞİŞKENLER

toplam = 0

tid = T1

ÇIKTI

Silberschatz Şekil 4.11'den uyarlanmıştır; `#include <pthread.h>`, `<stdio.h>`, `<stdlib.h>` satırları gösterilmedi.

Pthreads: Oluştur ve Bekle

```
1 int toplam;          /* paylaşılan */
2 void *runner(void *param) {
3     int ust = atoi(param);
4     toplam = 0;
5     for (int i = 1; i <= ust; i++)
6         toplam += i;
7     pthread_exit(0);
8 }
9 int main(void) {
10    pthread_t tid;
11    pthread_create(&tid, NULL, runner, "5");
12    ► pthread_join(tid, NULL);
13    printf("toplam = %d\n", toplam);
14    return 0;
15 }
```

main

pthread_join → bekliyor

runner

çalışıyor

main `join` 'de bloke olur. runner'ın ne zaman başlayacağını çizelgeleyici belirler.

Adım 3 / 7

DEĞİŞKENLER

toplam = 0

tid = T1

ÇIKTI

Silberschatz Şekil 4.11'den uyarlanmıştır; `#include <pthread.h>`, `<stdio.h>`, `<stdlib.h>` satırları gösterilmedi.

Pthreads: Oluştur ve Bekle

```
1 int toplam;          /* paylaşılan */
2 void *runner(void *param) {
3     ▶ int ust = atoi(param);
4     toplam = 0;
5     for (int i = 1; i <= ust; i++)
6         toplam += i;
7     pthread_exit(0);
8 }
9 int main(void) {
10    pthread_t tid;
11    pthread_create(&tid, NULL, runner, "5");
12    pthread_join(tid, NULL);
13    printf("toplam = %d\n", toplam);
14    return 0;
15 }
```

main

bekliyor

runner

ust = atoi("5")

runner kendi yığnında yerel `ust` değişkenini oluşturur.

Adım 4 / 7

DEĞİŞKENLER

toplam = 0

tid = T1

ust = 5

ÇIKTI

Silberschatz Şekil 4.11'den uyarlanmıştır; `#include <pthread.h>`, `<stdio.h>`, `<stdlib.h>` satırları gösterilmedi.

Pthreads: Oluştur ve Bekle

```
1 int toplam;          /* paylaşılan */
2 void *runner(void *param) {
3     int ust = atoi(param);
4     toplam = 0;
5     for (int i = 1; i <= ust; i++)
6         toplam += i;
7     pthread_exit(0);
8 }
9 int main(void) {
10    pthread_t tid;
11    pthread_create(&tid, NULL, runner, "5");
12    pthread_join(tid, NULL);
13    printf("toplam = %d\n", toplam);
14    return 0;
15 }
```

main

bekliyor

runner

döngü: 1+2+3+4+5

Döngü paylaşılan **toplam** 'ı günceller: 15.

Adım 5 / 7

DEĞİŞKENLER

toplam = 15

tid = T1

ust = 5

ÇIKTI

Silberschatz Şekil 4.11'den uyarlanmıştır; `#include <pthread.h>`, `<stdio.h>`, `<stdlib.h>` satırları gösterilmedi.

Pthreads: Oluştur ve Bekle

```
1 int toplam;          /* paylaşılan */
2 void *runner(void *param) {
3     int ust = atoi(param);
4     toplam = 0;
5     for (int i = 1; i <= ust; i++)
6         toplam += i;
7     pthread_exit(0);
8 }
9 int main(void) {
10    pthread_t tid;
11    pthread_create(&tid, NULL, runner, "5");
12    pthread_join(tid, NULL);
13    printf("toplam = %d\n", toplam);
14    return 0;
15 }
```

main

uyanıyor

runner

pthread_exit(0) → bitti

runner sonlanır; **join** döner ve main uyanır.

Adım 6 / 7

DEĞİŞKENLER

toplam = 15

tid = T1

ÇIKTI

Silberschatz Şekil 4.11'den uyarlanmıştır; `#include <pthread.h>`, `<stdio.h>`, `<stdlib.h>` satırları gösterilmedi.

Pthreads: Oluştur ve Bekle

```
1 int toplam;          /* paylaşılan */
2 void *runner(void *param) {
3     int ust = atoi(param);
4     toplam = 0;
5     for (int i = 1; i <= ust; i++)
6         toplam += i;
7     pthread_exit(0);
8 }
9 int main(void) {
10    pthread_t tid;
11    pthread_create(&tid, NULL, runner, "5");
12    pthread_join(tid, NULL);
13    ▶ printf("toplam = %d\n", toplam);
14    return 0;
15 }
```

main

printf

runner

bitti

join sayesinde çıktı her çalıştırmada aynıdır:
toplam = 15.

Adım 7 / 7

DEĞİŞKENLER

toplam = 15

tid = T1

ÇIKTI

toplam = 15

Silberschatz Şekil 4.11'den uyarlanmıştır; `#include <pthread.h>`, `<stdio.h>`,
`<stdlib.h>` satırları gösterilmedi.

Birden Çok İş Parçacığı

```
#define N 4
long kismi[N];          /* her biri kendi hücreesine */

void *topla(void *arg) {
    long k = (long)arg; /* 0 .. N-1 */
    for (long i = k*250 + 1; i <= (k+1)*250; i++)
        kismi[k] += i;
    return NULL;
}

int main(void) {
    pthread_t t[N];
    for (long k = 0; k < N; k++)
        pthread_create(&t[k], NULL, topla, (void *)k);
    long toplam = 0;
    for (int k = 0; k < N; k++) {
        pthread_join(t[k], NULL);
        toplam += kismi[k];
    }
    printf("%ld\n", toplam); /* 500500 */
}
```

- 1..1000 toplamı dört iş parçacığına bölünür: her biri 250 sayı toplar (**veri paralelliği**).
- Her iş parçacığı **yalnızca kendi** `kismi[k]` hücreesine yazar: yarış yoktur.
- main hepsini `join` ile bekler ve kısmi toplamları birleştirir: sonuç her zaman **500500**.
- Argüman olarak `&k` geçmek hatalı olurdu: döngü değişkeni değişmeye devam eder.
- Komşu hücreler aynı önbellek satırındadır: yoğun yazmada *false sharing* olur; yerel değişkende toplayıp sonda yazmak daha iyidir.

Argüman Geçirme ve Sonuç Alma

```
1 typedef struct { int alt, ust; } aralik_t;
2 typedef struct { long toplam; int adet; } sonuc_t;
3
4 void *topla(void *arg) {
5     aralik_t *a = arg;          /* void* → tür */
6     sonuc_t *s = malloc(sizeof *s); /* öbekte */
7     s->toplam = 0; s->adet = 0;
8     for (int i = a->alt; i <= a->ust; i++) {
9         s->toplam += i; s->adet++;
10    }
11    return s;                    /* = pthread_exit(s) */
12 }
13 int main(void) {
14     ▶ aralik_t a = { 1, 100 };
15     pthread_t t; void *ret;
16     pthread_create(&t, NULL, topla, &a);
17     pthread_join(t, &ret);      /* ret = s */
18     sonuc_t *s = ret;
19     printf("%d sayı, toplam %ld\n", s->adet, s->toplam);
20     free(s);
21     return 0;
22 }
```

main yığını

a = {1, 100}

T yığını

yok

öbek

Argüman main'in yığınındaki **a** yapısıdır. main T'yi join edene kadar bu çerçeve yaşar, bu yüzden adresini vermek güvenlidir.

Adım 1 / 7

DEĞİŞKENLER

a.alt = 1**a.ust = 100**

ÇIKTI

Argüman Geçirme ve Sonuç Alma

```
1 typedef struct { int alt, ust; } aralik_t;
2 typedef struct { long toplam; int adet; } sonuc_t;
3
4 void *topla(void *arg) {
5     aralik_t *a = arg;          /* void* → tür */
6     sonuc_t *s = malloc(sizeof *s); /* öbekte */
7     s->toplam = 0; s->adet = 0;
8     for (int i = a->alt; i <= a->ust; i++) {
9         s->toplam += i; s->adet++;
10    }
11    return s;                    /* = pthread_exit(s) */
12 }
13 int main(void) {
14     aralik_t a = { 1, 100 };
15     pthread_t t; void *ret;
16     ▶ pthread_create(&t, NULL, topla, &a);
17     pthread_join(t, &ret);      /* ret = s */
18     sonuc_t *s = ret;
19     printf("%d sayı, toplam %ld\n", s->adet, s->toplam);
20     free(s);
21     return 0;
22 }
```

main yığını

a = {1, 100}

T yığını

arg → a

öbek

Tek bir `void *` parametre vardır: birden çok değer bir yapıya konup **adres**i geçirilir.

Adım 2 / 7

DEĞİŞKENLER

a.alt = 1

a.ust = 100

t = T1

ÇIKTI

Argüman Geçirme ve Sonuç Alma

```

1 typedef struct { int alt, ust; } aralik_t;
2 typedef struct { long toplam; int adet; } sonuc_t;
3
4 void *topla(void *arg) {
5     ▶ aralik_t *a = arg;          /* void* → tür */
6     ▶ sonuc_t *s = malloc(sizeof *s); /* öbekte */
7     s->toplam = 0; s->adet = 0;
8     for (int i = a->alt; i <= a->ust; i++) {
9         s->toplam += i; s->adet++;
10    }
11    return s;          /* = pthread_exit(s) */
12 }
13 int main(void) {
14     aralik_t a = { 1, 100 };
15     pthread_t t; void *ret;
16     pthread_create(&t, NULL, topla, &a);
17     pthread_join(t, &ret);          /* ret = s */
18     sonuc_t *s = ret;
19     printf("%d sayı, toplam %ld\n", s->adet, s->toplam);
20     free(s);
21     return 0;
22 }

```

main yığını

a = {1, 100}

T yığını

a = arg
s → öbek

öbek

toplam = 0
adet = 0

T, `void *` 'ı gerçek türüne çevirir. Sonuç **öbekte** ayrılır: T'nin kendi yığını, T bitince yok olacaktır.

Adım 3 / 7

DEĞİŞKENLER

a.alt = 1

a.ust = 100

t = T1

s = öbekte

ÇIKTI

Argüman Geçirme ve Sonuç Alma

```
1 typedef struct { int alt, ust; } aralik_t;
2 typedef struct { long toplam; int adet; } sonuc_t;
3
4 void *topla(void *arg) {
5     aralik_t *a = arg;          /* void* → tür */
6     sonuc_t *s = malloc(sizeof *s); /* öbekte */
7     s->toplam = 0; s->adet = 0;
8     for (int i = a->alt; i <= a->ust; i++) {
9         s->toplam += i; s->adet++;
10    }
11    return s;                    /* = pthread_exit(s) */
12 }
13 int main(void) {
14     aralik_t a = { 1, 100 };
15     pthread_t t; void *ret;
16     pthread_create(&t, NULL, topla, &a);
17     pthread_join(t, &ret);      /* ret = s */
18     sonuc_t *s = ret;
19     printf("%d sayı, toplam %ld\n", s->adet, s->toplam);
20     free(s);
21     return 0;
22 }
```

main yığını

a = {1, 100}

T yığını

a = arg
s → öbek
i = 101

öbek

toplam = 5050
adet = 100

Döngü 1..100'ü toplar: öbekteki yapıda
toplam = 5050, adet = 100.

Adım 4 / 7

DEĞİŞKENLER

a.alt = 1

a.ust = 100

t = T1

s.toplam = 5050

s.adet = 100

ÇIKTI

Argüman Geçirme ve Sonuç Alma

```

1 typedef struct { int alt, ust; } aralik_t;
2 typedef struct { long toplam; int adet; } sonuc_t;
3
4 void *topla(void *arg) {
5     aralik_t *a = arg;          /* void* → tür */
6     sonuc_t *s = malloc(sizeof *s); /* öbekte */
7     s->toplam = 0; s->adet = 0;
8     for (int i = a->alt; i <= a->ust; i++) {
9         s->toplam += i; s->adet++;
10    }
11    return s;                    /* = pthread_exit(s) */
12 }
13 int main(void) {
14     aralik_t a = { 1, 100 };
15     pthread_t t; void *ret;
16     pthread_create(&t, NULL, topla, &a);
17     pthread_join(t, &ret);      /* ret = s */
18     sonuc_t *s = ret;
19     printf("%d sayı, toplam %ld\n", s->adet, s->toplam);
20     free(s);
21     return 0;
22 }

```

main yığını

a = {1, 100}

T yığını

çerçeve
silindi

öbek

toplam = 5050
adet = 100

return s : işaretçi join'i bekleyene teslim edilir. T'nin yerel değişkenleri artık geçersizdir, öbekteki nesne ise **yaşar**.

Adım 5 / 7

DEĞİŞKENLER

t = T1

s.toplam = 5050

s.adet = 100

ÇIKTI

Argüman Geçirme ve Sonuç Alma

```

1 typedef struct { int alt, ust; } aralik_t;
2 typedef struct { long toplam; int adet; } sonuc_t;
3
4 void *topla(void *arg) {
5     aralik_t *a = arg;          /* void* → tür */
6     sonuc_t *s = malloc(sizeof *s); /* öbekte */
7     s->toplam = 0; s->adet = 0;
8     for (int i = a->alt; i <= a->ust; i++) {
9         s->toplam += i; s->adet++;
10    }
11    return s;                    /* = pthread_exit(s) */
12 }
13 int main(void) {
14     aralik_t a = { 1, 100 };
15     pthread_t t; void *ret;
16     pthread_create(&t, NULL, topla, &a);
17     ▶ pthread_join(t, &ret);      /* ret = s */
18     ▶ sonuc_t *s = ret;
19     printf("%d sayı, toplam %ld\n", s->adet, s->toplam);
20     free(s);
21     return 0;
22 }

```

main yığını

```

a = {1, 100}
ret →
s →

```

T yığını

T bitti

öbek

```

toplam = 5050
adet = 100

```

`pthread_join(t, &ret)` dönüş değerini `void **` üzerinden `ret` 'e yazar; tür dönüşümü main'de yapılır.

Adım 6 / 7

DEĞİŞKENLER

ret = s

s.toplam = 5050

s.adet = 100

ÇIKTI

Argüman Geçirme ve Sonuç Alma

```
1 typedef struct { int alt, ust; } aralik_t;
2 typedef struct { long toplam; int adet; } sonuc_t;
3
4 void *topla(void *arg) {
5     aralik_t *a = arg;          /* void* → tür */
6     sonuc_t *s = malloc(sizeof *s); /* öbekte */
7     s->toplam = 0; s->adet = 0;
8     for (int i = a->alt; i <= a->ust; i++) {
9         s->toplam += i; s->adet++;
10    }
11    return s;                    /* = pthread_exit(s) */
12 }
13 int main(void) {
14     aralik_t a = { 1, 100 };
15     pthread_t t; void *ret;
16     pthread_create(&t, NULL, topla, &a);
17     pthread_join(t, &ret);      /* ret = s */
18     sonuc_t *s = ret;
19     ▶ printf("%d sayı, toplam %ld\n", s->adet, s->toplam);
20     ▶ free(s);
21     return 0;
22 }
```

main yığını

```
a = {1, 100}
ret →
s →
```

T yığını

T bitti

öbek

(free)

Sonuç yazdırılır ve `free(s)` çağrılır:
nesnenin sahipliği join ile main'e geçmişti.

Adım 7 / 7

DEĞİŞKENLER

ret = s

s.toplam = 5050

s.adet = 100

ÇIKTI

100 sayı, toplam 5050

Yaygın Hata: Yığındaki Sonucu Döndürmek

Hatalı

```
void *topla(void *arg) {  
    sonuc_t s = { 0, 0 }; /* T'nin yığınınnda */  
    /* ... s doldurulur ... */  
    return &s;           /* HATA */  
}
```

main

```
pthread_join(t, &ret)  
bekliyor...
```

Doğru

```
void *topla(void *arg) {  
    sonuc_t *s = malloc(sizeof *s);  
    /* ... s doldurulur ... */  
    return s;        /* öbekte: yaşar */  
}
```

T'nin yığını

```
topla: s = {5050, 100}  
      &s = 0x7f3a...e40
```

T çalışıyor: s, topla'nın yığın çerçevesinde

Hatalı sürümde sonuç, T'nin yığınınndaki yerel `s` değişkenidir ve `&s` döndürülür.

Adım 1 / 3

Aynı kural argüman için de geçerlidir: iş parçacığına verilen adres, iş parçacığı onu kullandığı sürece yaşamalıdır. gcc çoğu durumda uyarır (`-Wreturn-local-addr`); uyarıyı hata gibi ele alın.

Yaygın Hata: Yığındaki Sonucu Döndürmek

Hatalı

```
void *topla(void *arg) {  
    sonuc_t s = { 0, 0 }; /* T'nin yığnında */  
    /* ... s doldurulur ... */  
    return &s;           /* HATA */  
}
```

Doğru

```
void *topla(void *arg) {  
    sonuc_t *s = malloc(sizeof *s);  
    /* ... s doldurulur ... */  
    return s;          /* öbekte: yaşar */  
}
```


T döndü: adres hâlâ main'de, ama gösterdiği yer artık kimsenin değil

Fonksiyon dönünce çerçeve silinir; iş parçacığı bitince yığınının tamamı geri verilir ya da başka bir iş parçacığına verilebilir.

Adım 2 / 3

Aynı kural argüman için de geçerlidir: iş parçacığına verilen adres, iş parçacığı onu kullandığı sürece yaşamalıdır. gcc çoğu durumda uyarır (`-Wreturn-local-addr`); uyarıyı hata gibi ele alın.

Yaygın Hata: Yığındaki Sonucu Döndürmek

Hatalı

```
void *topla(void *arg) {  
    sonuc_t s = { 0, 0 }; /* T'nin yığnında */  
    /* ... s doldurulur ... */  
    return &s;           /* HATA */  
}
```

main

```
pthread_join(t, &ret)  
ret = 0x7f3a...e40
```

Doğru

```
void *topla(void *arg) {  
    sonuc_t *s = malloc(sizeof *s);  
    /* ... s doldurulur ... */  
    return s;           /* öbekte: yaşar */  
}
```

T'nin yığını

```
ret→toplam = ?  
çöp, çökme ya da "doğru"
```

ret

main okur: tanımsız davranış

main bu adresi okursa sonuç **tanımsızdır**: çöp değer, SIGSEGV ya da en kötüsü bazen doğru görünen bir değer. Sağdaki sürüm öbeği kullanır ve her zaman doğrudur.

Adım 3 / 3

Aynı kural argüman için de geçerlidir: iş parçacığına verilen adres, iş parçacığı onu kullandığı sürece yaşamalıdır. gcc çoğu durumda uyarır (`-Wreturn-local-addr`); uyarıyı hata gibi ele alın.

Java: Thread, start ve join

```
1 public class Topla {  
2     static int toplam = 0;  
3     public static void main(String[] a)  
4         throws InterruptedException {  
5         ▶ Thread t = new Thread(() -> {  
6             ▶ for (int i = 1; i <= 5; i++) toplam += i;  
7             ▶ });  
8         t.start();  
9         System.out.println("main: bekliyor");  
10        t.join();  
11        System.out.println("toplam = " + toplam);  
12    }  
13 }
```

main

RUNNABLE

t

NEW (oluşturuldu, başlamadı)

new Thread(lambda) yalnızca nesneyi oluşturur; durum **NEW**.

Adım 1 / 6

DEĞİŞKENLER

toplam = 0

t = NEW

ÇIKTI

JDK 21 ile derlenip çalıştırıldı; çıktı her seferinde aynıdır.

Java: Thread, start ve join

```
1 public class Topla {  
2     static int toplam = 0;  
3     public static void main(String[] a)  
4         throws InterruptedException {  
5         Thread t = new Thread(() -> {  
6             for (int i = 1; i <= 5; i++) toplam += i;  
7         });  
8         t.start();  
9         System.out.println("main: bekliyor");  
10        t.join();  
11        System.out.println("toplam = " + toplam);  
12    }  
13 }
```

main

RUNNABLE

t

RUNNABLE

`start()` yeni işletim sistemi iş parçacığını başlatır (`run()` çağırmak başlatmazdı!).

Adım 2 / 6

DEĞİŞKENLER

toplam = 0

t = RUNNABLE

ÇIKTI

JDK 21 ile derlenip çalıştırıldı; çıktı her seferinde aynıdır.

Java: Thread, start ve join

```
1 public class Topla {  
2     static int toplam = 0;  
3     public static void main(String[] a)  
4         throws InterruptedException {  
5         Thread t = new Thread(() -> {  
6             for (int i = 1; i <= 5; i++) toplam += i;  
7         });  
8         t.start();  
9         System.out.println("main: bekliyor");  
10        t.join();  
11        System.out.println("toplam = " + toplam);  
12    }  
13 }
```

main

println

t

RUNNABLE

main yazmaya devam eder; t ile aynı anda çalışabilir.

Adım 3 / 6

DEĞİŞKENLER

toplam = 0

t = RUNNABLE

ÇIKTI

main: bekliyor

JDK 21 ile derlenip çalıştırıldı; çıktı her seferinde aynıdır.

Java: Thread, start ve join

```
1 public class Topla {  
2     static int toplam = 0;  
3     public static void main(String[] a)  
4         throws InterruptedException {  
5         Thread t = new Thread(() -> {  
6             for (int i = 1; i <= 5; i++) toplam += i;  
7         });  
8         t.start();  
9         System.out.println("main: bekliyor");  
10        ► t.join();  
11        System.out.println("toplam = " + toplam);  
12    }  
13 }
```

main

WAITING (join)

t

RUNNABLE

`join()` : main, t bitene kadar **WAITING** durumunda.

Adım 4 / 6

DEĞİŞKENLER

toplam = 0

t = RUNNABLE

ÇIKTI

main: bekliyor

JDK 21 ile derlenip çalıştırıldı; çıktı her seferinde aynıdır.

Java: Thread, start ve join

```
1 public class Topla {  
2     static int toplam = 0;  
3     public static void main(String[] a)  
4         throws InterruptedException {  
5         Thread t = new Thread(() -> {  
6             for (int i = 1; i <= 5; i++) toplam += i;  
7         });  
8         t.start();  
9         System.out.println("main: bekliyor");  
10        t.join();  
11        System.out.println("toplam = " + toplam);  
12    }  
13 }
```

main

uyanıyor

t

TERMINATED

t döngüyü bitirir: toplam = 15, durum
TERMINATED.

Adım 5 / 6

DEĞİŞKENLER

toplam = 15

t = TERMINATED

ÇIKTI

main: bekliyor

JDK 21 ile derlenip çalıştırıldı; çıktı her seferinde aynıdır.

Java: Thread, start ve join

```
1 public class Topla {  
2     static int toplam = 0;  
3     public static void main(String[] a)  
4         throws InterruptedException {  
5         Thread t = new Thread(() -> {  
6             for (int i = 1; i <= 5; i++) toplam += i;  
7         });  
8         t.start();  
9         System.out.println("main: bekliyor");  
10        t.join();  
11        System.out.println("toplam = " + toplam);  
12    }  
13 }
```

main

println

t

TERMINATED

join, t'nin yazdıklarının main tarafından görülmesini de garanti eder (happens-before).

Adım 6 / 6

DEĞİŞKENLER

toplam = 15

t = TERMINATED

ÇIKTI

```
main: bekliyor  
toplam = 15
```

JDK 21 ile derlenip çalıştırıldı; çıktı her seferinde aynıdır.

Java 21: Sanal İş Parçacıkları

```
import java.time.Duration;
import java.util.concurrent.*;
import java.util.stream.IntStream;

public class Sanal {
    public static void main(String[] args) {
        try (var ex = Executors.newVirtualThreadPerTaskExecutor()) {
            IntStream.range(0, 10_000).forEach(i ->
                ex.submit(() -> {
                    Thread.sleep(Duration.ofSeconds(1));
                    return i;
                }));
        } // close(): tüm görevleri bekler
        System.out.println("bitti");
    }
}
```

- 10 000 görevin her biri kendi **sanal iş parçacığında** 1 sn uyor.
- Ölçümümüzde (JDK 21) tümü yaklaşık **2 saniyede** bitti: birkaç taşıyıcı iş parçacığı yetti.
- 10 000 platform iş parçacığı ise 10 000 çekirdek iş parçacığı ve yığını demektir.
- Uygun alan: çok sayıda **G/Ç bekleyen** görev (sunucular). CPU yoğun işte kazanç yoktur.
- Klasik oluşturma da çalışır:
`Thread.ofVirtual().start(r)` ,
`Thread.ofPlatform()` .

ÖRTÜK İŞ PARÇACIĞI

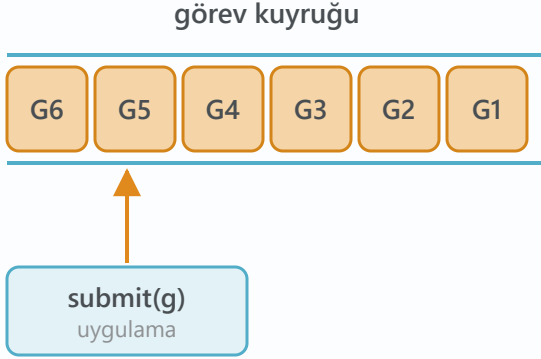
Örtük İş Parçacığı (Implicit Threading)

- İş parçacığı sayısı yüzlere çıkınca doğruluğu elle yönetmek zorlaşır.
- Çözüm: programcı **görevleri** (paralel çalışabilecek işleri) belirtir; iş parçacıklarını **derleyici ve çalışma zamanı kütüphaneleri** oluşturur ve yönetir.

Yaklaşım	Nerede	Fikir
İş parçacığı havuzu	Java <code>ExecutorService</code> , Windows thread pool	Hazır iş parçacıkları kuyruktaki görevleri alır.
Fork-join	Java <code>ForkJoinPool</code> , paralel akışlar	Görev böl, paralel çöz, sonuçları birleştir.
OpenMP	C, C++, Fortran	Derleyici yönergeleri ile paralel bölgeler.
Grand Central Dispatch	macOS, iOS (libdispatch)	Bloklar dağıtım kuyruklarına konur.
oneTBB (eski adı Intel TBB)	C++ şablon kütüphanesi	<code>parallel_for</code> , görev çizelgeleme, iş çalma.

ÖRTÜK İŞ PARÇACIĞI

İş Parçacığı Havuzu

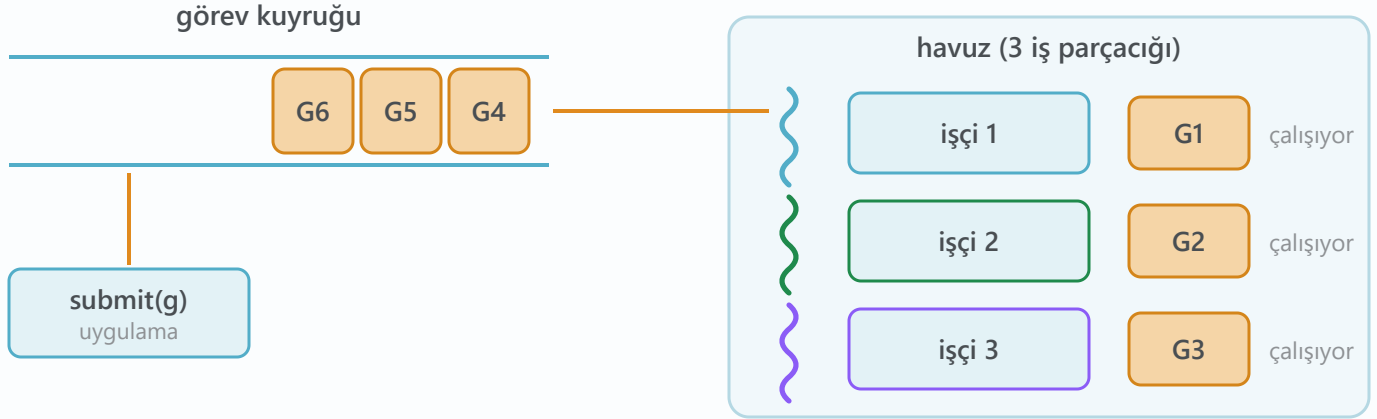
Havuz başlangıçta **sabit sayıda** iş parçacığı oluşturur; uygulama görevleri kuyruğa koyar.

Adım 1 / 4

Faydalar: daha hızlı hizmet, sistemi aşırı iş parçacığından koruma, görevin nasıl çalıştırılacağını (gecikmeli, periyodik) görevden ayırma.

ÖRTÜK İŞ PARÇACIĞI

İş Parçacığı Havuzu

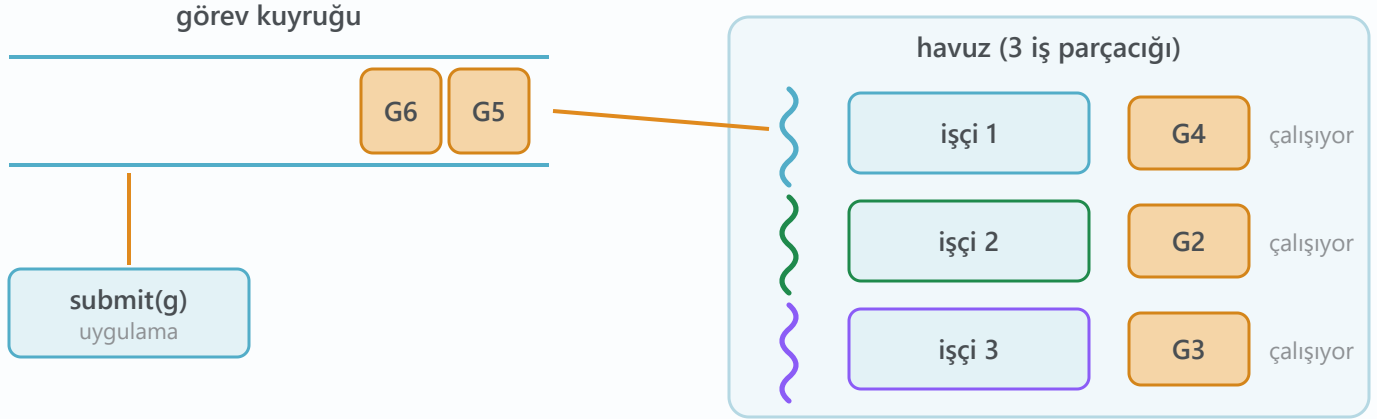
Boştaki işçiler kuyruktan görev alır: **yeni iş parçacığı oluşturma maliyeti yok.**

Adım 2 / 4

Faydalar: daha hızlı hizmet, sistemi aşırı iş parçacığından koruma, görevin nasıl çalıştırılacağını (gecikmeli, periyodik) görevden ayırma.

ÖRTÜK İŞ PARÇACIĞI

İş Parçacığı Havuzu

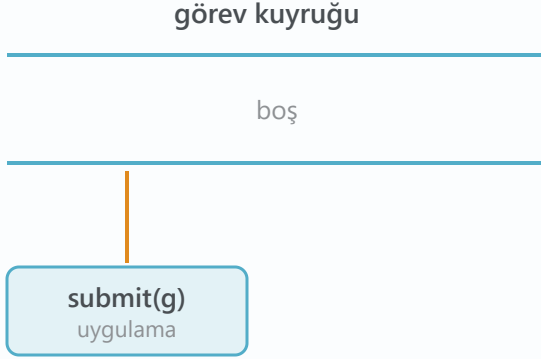
İşçi 1, G1'i bitirince yok olmaz, hemen sıradaki G4'ü alır.

Adım 3 / 4

Faydalar: daha hızlı hizmet, sistemi aşırı iş parçacığından koruma, görevin nasıl çalıştırılacağını (gecikmeli, periyodik) görevden ayırma.

ÖRTÜK İŞ PARÇACIĞI

İş Parçacığı Havuzu

Kuyruk boşalınca işçiler bir sonraki göreve kadar bekler. Eş zamanlı iş parçacığı sayısı havuz boyutuyla **sınırlıdır**.

Adım 4 / 4

Faydalar: daha hızlı hizmet, sistemi aşırı iş parçacığından koruma, görevin nasıl çalıştırılacağını (gecikmeli, periyodik) görevden ayırma.

ÖRTÜK İŞ PARÇACIĞI

Java ExecutorService

```
ExecutorService havuz = Executors.newFixedThreadPool(2);
List<Future<Integer>> sonuclar = new ArrayList<>();
for (int g = 1; g <= 4; g++) {
    final int n = g;
    sonuclar.add(havuz.submit(() -> n * n));
}
int toplam = 0;
for (Future<Integer> f : sonuclar)
    toplam += f.get(); // sonucu bekler
System.out.println("toplam = " + toplam);
havuz.shutdown();
```

ÇIKTI (JDK 21)

```
toplam = 30
```

- Dört görev ($1^2, 2^2, 3^2, 4^2$) iki iş parçacıklı havuza verilir.
- `submit` bir `Future` döndürür; `get()` sonuç hazır olana dek bekler.
- Havuz boyutu: CPU yoğun işte $\approx$ çekirdek sayısı (`availableProcessors()`); G/Ç yoğun işte daha fazla.
- Diğer fabrikalar: `newCachedThreadPool`, `newScheduledThreadPool`, `newVirtualThreadPerTaskExecutor`.

Fork-Join

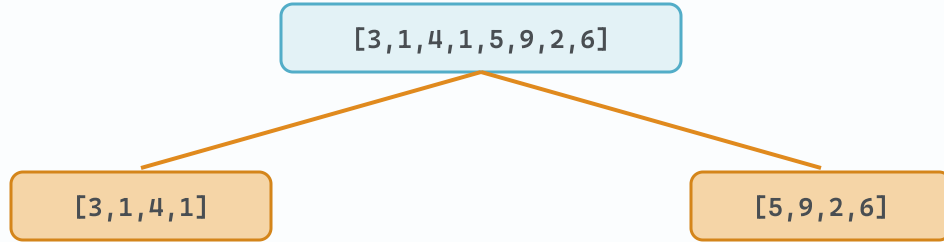
görev

[3,1,4,1,5,9,2,6]

Büyük görev: 8 sayının toplamı. Eşikten büyükse **böl**.

Fork-Join

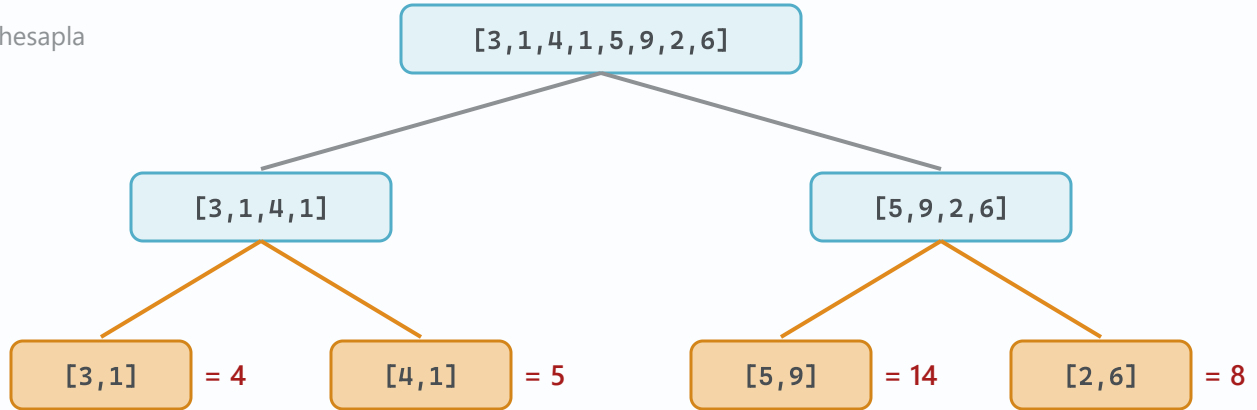
fork

fork: iki alt görev oluşturulur; havuzdaki farklı iş parçacıklarında çalışabilirler.

Fork-Join

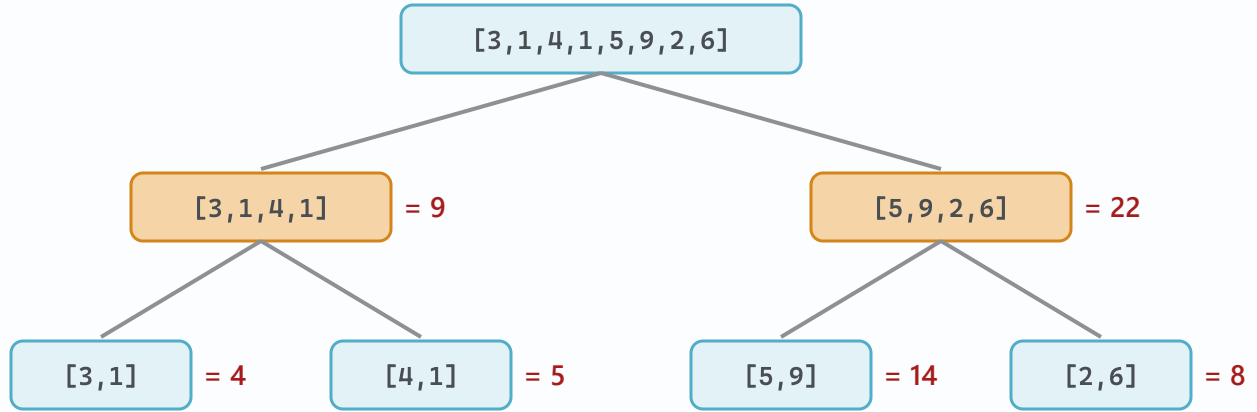
fork + hesapla

Alt görevler yine bölünür; eşiş (2 öge) inen yapraklar doğrudan hesaplanır: 4, 5, 14, 8.

Fork-Join

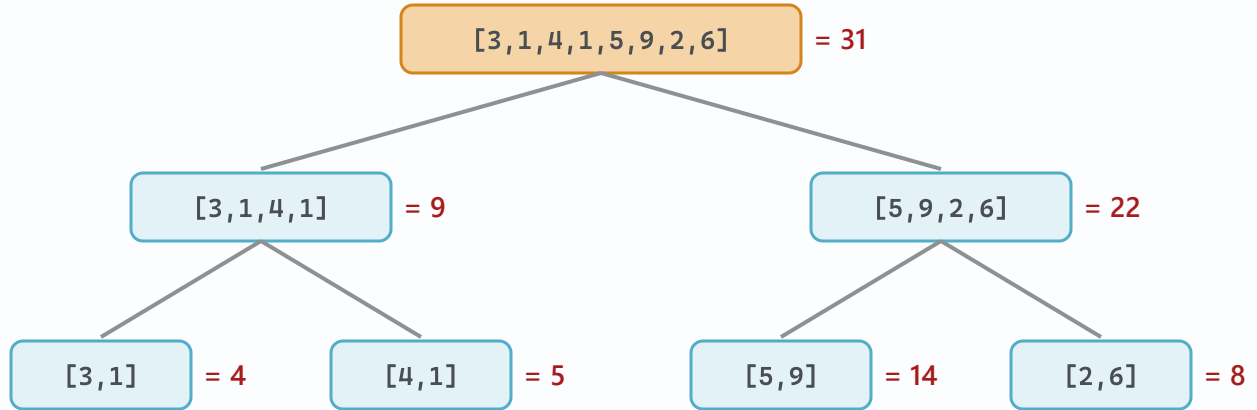
join

join: ebeveyn çocuklarını bekler ve birleştirir: $4+5 = 9$, $14+8 = 22$.

Fork-Join

join

Kök sonuç: $9 + 22 = 31$. Senkron iş parçacığı kullanımının tipik örneği.

Java ForkJoinPool ve İş Çalma

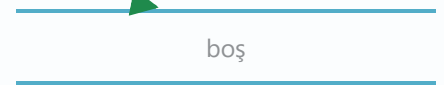
```
class Toplam extends RecursiveTask<Long> {  
    protected Long compute() {  
        if (son - bas <= ESIK) {          // küçükse doğrudan  
            long s = 0;  
            for (int i = bas; i < son; i++) s += a[i];  
            return s;  
        }  
        int orta = (bas + son) / 2;  
        Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);  
        Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);  
        sol.fork();                        // eşzamansız başlat  
        long sagSonuc = sag.compute();  
        return sol.join() + sagSonuc;  
    }  
}  
  
long s = ForkJoinPool.commonPool()  
    .invoke(new Toplam(a, 0, a.length));
```

işçi 1

kuyruğun başından çalar

işçi 2

boş

sahip kendi ucundan (sondan) alır

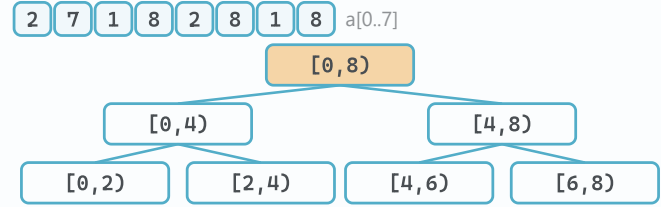
1..100 000 dizisi için çıktı (JDK 21):

toplam = 5000050000 . Boşta

kalan işçi başkasının kuyruğundan görev **çalar** (work stealing); yük kendiliğinden dengelenir.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```
1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2     ▶ if (son - bas <= ESIK) {
3         long s = 0;
4         for (int i = bas; i < son; i++)
5             s += a[i];
6         return s;
7     }
8     int orta = (bas + son) / 2;
9     Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10    Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11    sol.fork();                // kuyruğa
12    long sagSonuc = sag.compute();
13    return sol.join() + sagSonuc;
14 }
```


iş kuyruğu (deque): boş

Kök görev 8 öğeyi topluyor. $8 - 0 = 8 > \text{ESİK}$, doğrudan hesaplanmaz.

Adım 1 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 0

son = 8

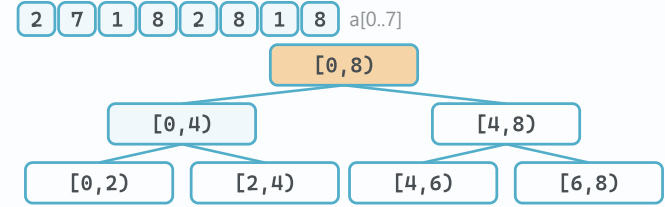
$a = \{2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8\}$, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2   if (son - bas <= ESIK) {
3     long s = 0;
4     for (int i = bas; i < son; i++)
5       s += a[i];
6     return s;
7   }
8   ▶ int orta = (bas + son) / 2;
9   ▶ Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10  ▶ Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11  ▶ sol.fork();                // kuyruğa
12  long sagSonuc = sag.compute();
13  return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): [0, 4)

Görev ikiye bölünür. `sol.fork()` [0,4)'ü işçinin **kuyruğuna** koyar; hemen çalışmaz.

Adım 2 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 0 son = 8 orta = 4

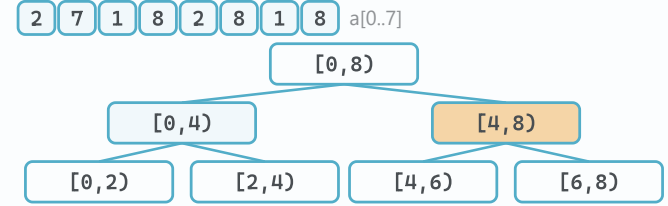
$a = \{2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8\}$, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2   if (son - bas <= ESIK) {
3     long s = 0;
4     for (int i = bas; i < son; i++)
5       s += a[i];
6     return s;
7   }
8   int orta = (bas + son) / 2;
9   Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10  Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11  sol.fork();                      // kuyruğa
12  ▶ long sagSonuc = sag.compute();
13  return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): [0, 4)

Sağ yarı aynı iş parçacığında, doğrudan `compute()` ile çalışır.

Adım 3 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 4

son = 8

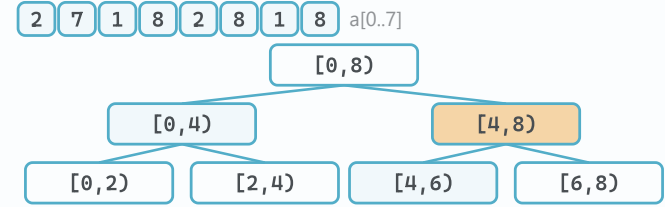
$a = \{2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8\}$, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2   if (son - bas <= ESIK) {
3     long s = 0;
4     for (int i = bas; i < son; i++)
5       s += a[i];
6     return s;
7   }
8   ▶ int orta = (bas + son) / 2;
9   ▶ Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10  ▶ Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11  ▶ sol.fork();                // kuyruğa
12  long sagSonuc = sag.compute();
13  return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): [0, 4] [4, 6]

[4, 8] de bölünür: [4, 6] kuyruğa.

Adım 4 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 4

son = 8

orta = 6

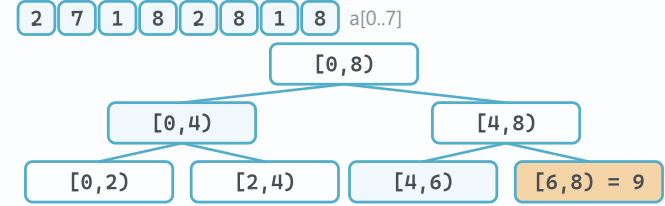
$a = \{2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8\}$, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2     if (son - bas <= ESIK) {
3         long s = 0;
4         for (int i = bas; i < son; i++)
5             s += a[i];
6         return s;
7     }
8     int orta = (bas + son) / 2;
9     Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10    Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11    sol.fork();                // kuyruğa
12    long sagSonuc = sag.compute();
13    return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): [0, 4) [4, 6)

[6, 8): 2 öge, eşikte. Doğrudan toplanır: 1 + 8 = 9.

Adım 5 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 6

son = 8

s = 9

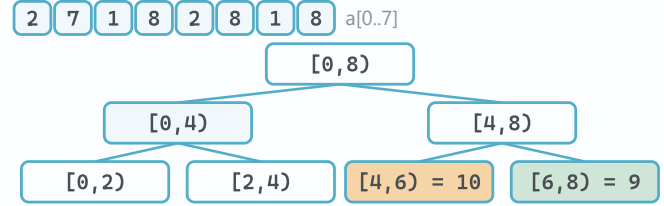
a = {2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8}, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2     if (son - bas <= ESIK) {
3         long s = 0;
4         for (int i = bas; i < son; i++)
5             s += a[i];
6         return s;
7     }
8     int orta = (bas + son) / 2;
9     Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10    Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11    sol.fork();                // kuyruğa
12    long sagSonuc = sag.compute();
13    ▶ return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): [0, 4)

`sol.join()` : [4,6) hâlâ kuyruğun ucunda, kimse çalışmamış. İşçi onu çıkarıp **kendisi** çalıştırır: $2 + 8 = 10$.

Adım 6 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 4

son = 6

s = 10

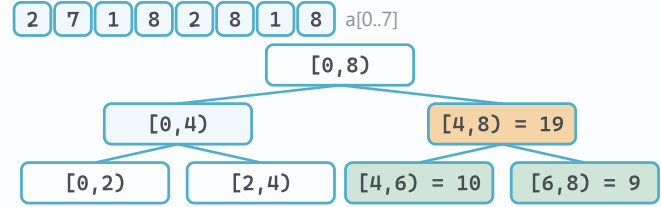
$a = \{2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8\}$, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2   if (son - bas <= ESIK) {
3       long s = 0;
4       for (int i = bas; i < son; i++)
5           s += a[i];
6       return s;
7   }
8   int orta = (bas + son) / 2;
9   Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10  Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11  sol.fork();                // kuyruğa
12  long sagSonuc = sag.compute();
13  ▶ return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): [0, 4]

[4, 8] = 10 + 9 = **19**, köke döner.

Adım 7 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 4

son = 8

sagSonuc = 9

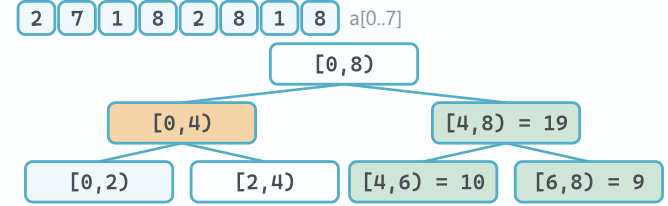
a = {2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8}, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2   if (son - bas <= ESIK) {
3       long s = 0;
4       for (int i = bas; i < son; i++)
5           s += a[i];
6       return s;
7   }
8   ▶ int orta = (bas + son) / 2;
9   ▶ Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10  ▶ Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11  ▶ sol.fork();                // kuyruğa
12  long sagSonuc = sag.compute();
13  ▶ return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): [0, 2]

Kök `sol.join()` çağırır: [0, 4] kuyruktan çıkar ve çalışır; o da bölünür, [0, 2] kuyruğa.

Adım 8 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 0

son = 4

orta = 2

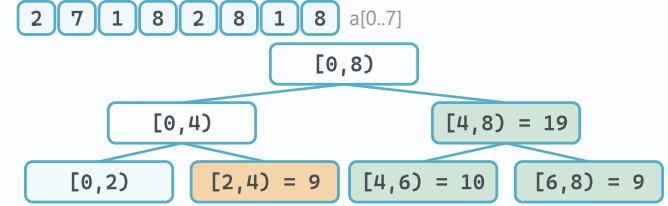
$a = \{2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8\}$, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
    ▶ if (son - bas <= ESIK) {
    ▶     long s = 0;
    ▶     for (int i = bas; i < son; i++)
    ▶         s += a[i];
    ▶     return s;
7 }
8 int orta = (bas + son) / 2;
9 Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10 Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11 sol.fork();                // kuyruğa
    ▶ long sagSonuc = sag.compute();
13 return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): [0, 2]

[2, 4] yaprak: $1 + 8 = 9$.

Adım 9 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 2

son = 4

s = 9

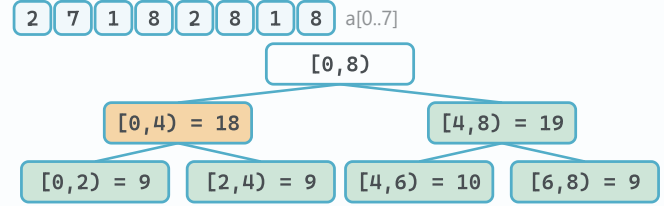
$a = \{2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8\}$, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2     if (son - bas <= ESIK) {
3         long s = 0;
4         for (int i = bas; i < son; i++)
5             s += a[i];
6         return s;
7     }
8     int orta = (bas + son) / 2;
9     Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10    Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11    sol.fork();                // kuyruğa
12    long sagSonuc = sag.compute();
13    return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): boş

join [0,2] yaprağı çalıştırır: $2 + 7 = 9$; $[0,4] = 9 + 9 = 18$.

Adım 10 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 0

son = 4

sagSonuc = 9

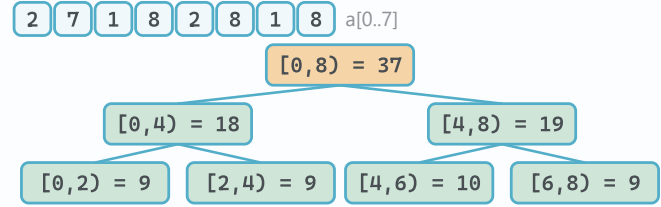
$a = \{2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8\}$, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

Kod İzleme: Fork-Join ile Toplam

```

1 protected Long compute() {    // ESIK = 2
2   if (son - bas <= ESIK) {
3     long s = 0;
4     for (int i = bas; i < son; i++)
5       s += a[i];
6     return s;
7   }
8   int orta = (bas + son) / 2;
9   Toplam sol = new Toplam(a, bas, orta);
10  Toplam sag = new Toplam(a, orta, son);
11  sol.fork();                // kuyruğa
12  long sagSonuc = sag.compute();
13  ▶ return sol.join() + sagSonuc;
14 }

```


iş kuyruğu (deque): boş

Kök: $18 + 19 = 37$. Havuzda boşta işçi olsaydı kuyruktaki $[0,4]$ gibi görevleri **çalabilirdi**; sıra değişir, sonuç değişmez.

Adım 11 / 11

DEĞİŞKENLER

bas = 0

son = 8

sagSonuc = 19

$a = \{2, 7, 1, 8, 2, 8, 1, 8\}$, tek işçili havuz: `new ForkJoinPool(1).invoke(new Toplam(a, 0, 8))`; çıktı (JDK 21): `toplam = 37`.

OpenMP

```
#include <omp.h>
#include <stdio.h>

int main(void) {
    #pragma omp parallel
    printf("merhaba, ben %d\n", omp_get_thread_num());

    double a[1000], b[1000], c[1000], s = 0;
    /* ... a ve b doldurulur ... */
    #pragma omp parallel for reduction(+:s)
    for (int i = 0; i < 1000; i++) {
        c[i] = a[i] + b[i];
        s += c[i];
    }
    return 0;
}
```

- C, C++ ve Fortran için **derleyici yönergeleri** (compiler directives) ve kütüphane; paylaşımlı bellekli sistemler için.
- **#pragma omp parallel** : **paralel bölge**; varsayılan olarak çekirdek sayısı kadar iş parçacığı (`OMP_NUM_THREADS` ya da `num_threads(n)` ile ayarlanır).
- **parallel for** : döngü yinelemelerini iş parçacıklarına böler; **reduction** kısmi toplamaları güvenle birleştirir.
- Derleme: `gcc -fopenmp` .
"merhaba" satırlarının sırası her çalıştırmada değişebilir.

ÖRTÜK İŞ PARÇACIĞI

Grand Central Dispatch ve oneTBB

- Apple'ın macOS/iOS için çalışma zamanı kütüphanesi ve C/Objective-C dil eklentisi (**bloklar**): `^{ printf("Ben bir bloğum"); }`
- Bloklar **dağıtım kuyruklarına** konur; seri kuyruk sırayla, eş zamanlı kuyruk paralel çalıştırır. QoS sınıfları önceliği belirler.
- Kuyruktan çıkan blok havuzdaki boş bir iş parçacığına atanır; iş parçacığı yönetimi tamamen GCD'dedir.

```
dispatch_queue_t q = dispatch_get_global_queue(  
    QOS_CLASS_USER_INITIATED, 0);  
dispatch_async(q, ^{ puts("Ben bir bloğum"); });
```

dağıtım kuyrukları

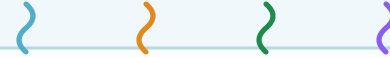
ana (seri)

global (eş zamanlı)

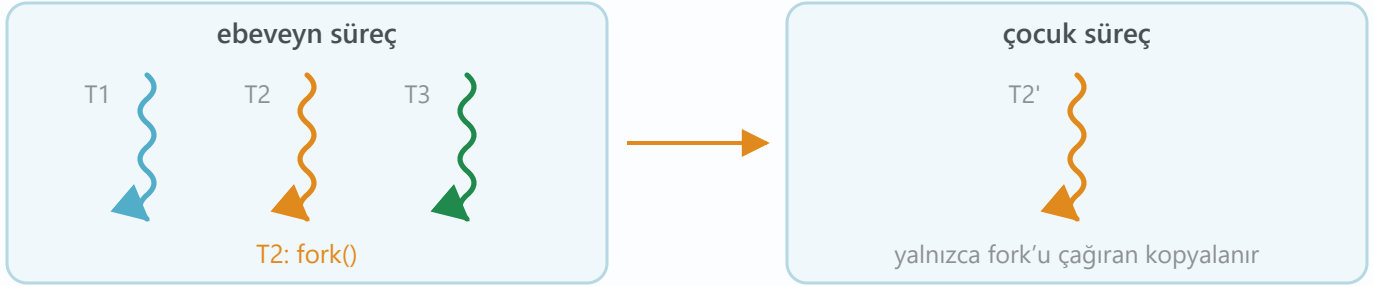
sistem iş parçacığı havuzu

oneTBB (Intel Threading Building Blocks'un açık kaynak devamı): `tbb::parallel_for(0, n, [&](int i) { f(v[i]); });` Görevleri kendi çizelgeleyicisiyle iş çalma kullanarak iş parçacıklarına dağıtır. Swift'te GCD'nin yerini büyük ölçüde `async/await` almıştır.

İŞ PARÇACIĞI SORUNLARI

fork() ve exec() İş Parçacıklarıyla

T1'in tuttuğu bir kilit çocukta sonsuza dek kilitli kalabilir!

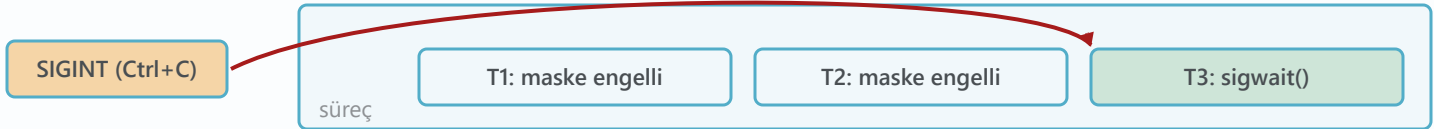
- Bazı UNIX'ler iki `fork` sürümü sunmuştu (tüm iş parçacıklarını ya da yalnızca çağıranı kopyalayan).
POSIX: yalnızca çağıranı iş parçacığı kopyalanır.
- `fork` 'tan hemen sonra `exec` çağrılacaksa bu doğrudur: yeni program zaten tüm adres alanını değiştirir.
- Çocukta `exec` 'e kadar yalnızca async-signal-safe fonksiyonlar güvenlidir; `pthread_atfork` kilitleri düzenlemeye yarar. Çoğu zaman `posix_spawn` daha iyi seçimdir.

Sinyal İşleme

Sinyal: sürece bir olayın olduğunu bildirir. Çok iş parçacıklı süreçte soru: **hangi iş parçacığına** teslim edilmeli?

Seçenek	Örnek
Sinyalin ilgili olduğu iş parçacığına	senkron: <code>SIGSEGV</code> , <code>SIGFPE</code>
Süreçteki her iş parçacığına	bazı sonlandırma durumları
Sinyali bloke etmeyen herhangi birine	POSIX süreç sinyali: <code>SIGINT</code>
Tüm sinyalleri alan özel bir iş parçacığına	<code>sigwait</code> döngüsü

- Sinyal **işleyicileri** süreç geneli, sinyal **maskesi** iş parçacığına özeldir: `pthread_sigmask`.
- Belirli bir iş parçacığına: `pthread_kill(tid, sig)`.
- İyi uygulama: tüm iş parçacıklarında engelle, bir iş parçacığı `sigwait` ile beklesin.
- Kullanıcı düzeyi iş parçacıklarında çekirdek doğru iş parçacığını **adresleyemez**; yalnızca süreci tanır.
- Windows'ta sinyal yok; benzeri: APC (asynchronous procedure call).

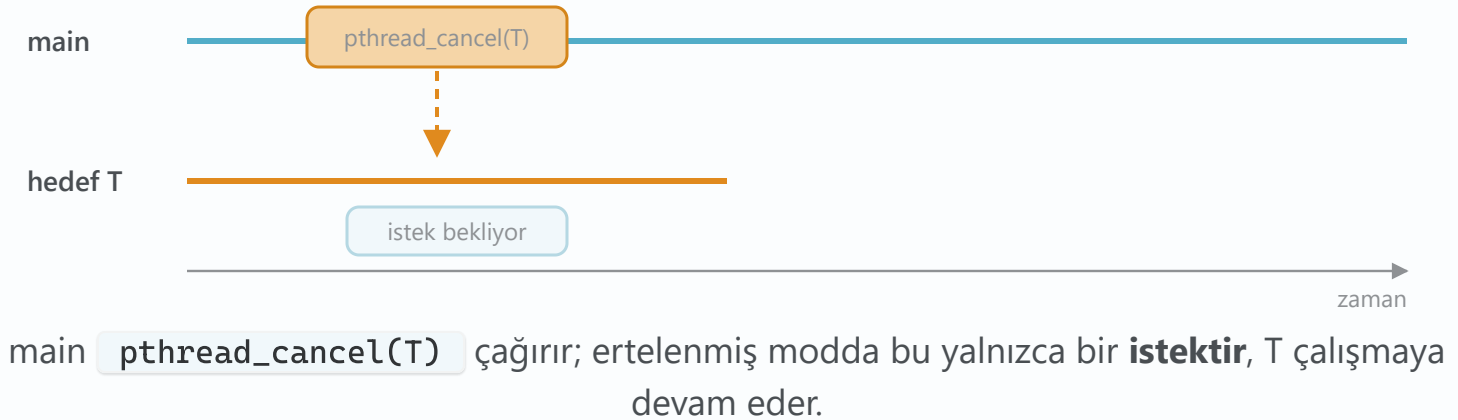
İş Parçacığı İptali

Eş zamansız iptal

Hedef *hemen* sonlandırılır. Kilit tutarken ya da veriyi yarım güncellemişken ölebilir: tehlikeli.

Ertelenmiş iptal (varsayılan)

Hedef iptal isteğini belirli *iptal noktalarında* denetler ve düzenli biçimde sonlanır.

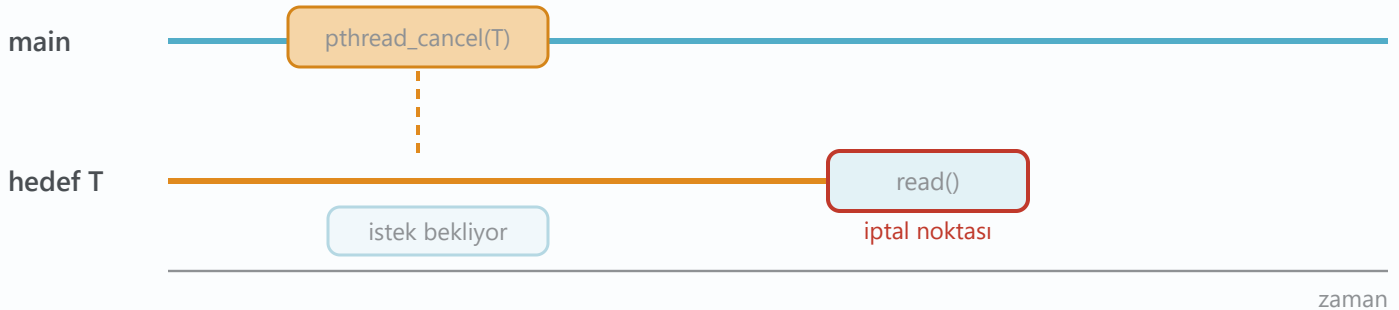
İş Parçacığı İptali

Eş zamansız iptal

Hedef *hemen* sonlandırılır. Kilit tutarken ya da veriyi yarım güncellemişken ölebilir: tehlikeli.

Ertelenmiş iptal (varsayılan)

Hedef iptal isteğini belirli *iptal noktalarında* denetler ve düzenli biçimde sonlanır.

T bir **iptal noktasına** gelir: `read`, `sleep`, `pthread_cond_wait`, `pthread_testcancel()` ...

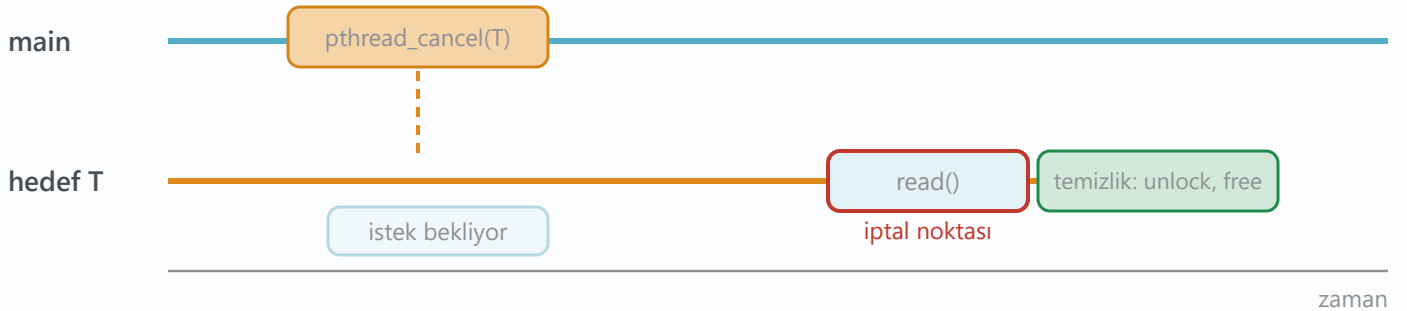
İş Parçacığı İptali

Eş zamansız iptal

Hedef *hemen* sonlandırılır. Kilit tutarken ya da veriyi yarım güncellemişken ölebilir: tehlikeli.

Ertelenmiş iptal (varsayılan)

Hedef iptal isteğini belirli *iptal noktalarında* denetler ve düzenli biçimde sonlanır.

`pthread_cleanup_push` ile kaydedilen **temizlik işleyicileri** çalışır: kilitler açılır, bellek geri verilir.

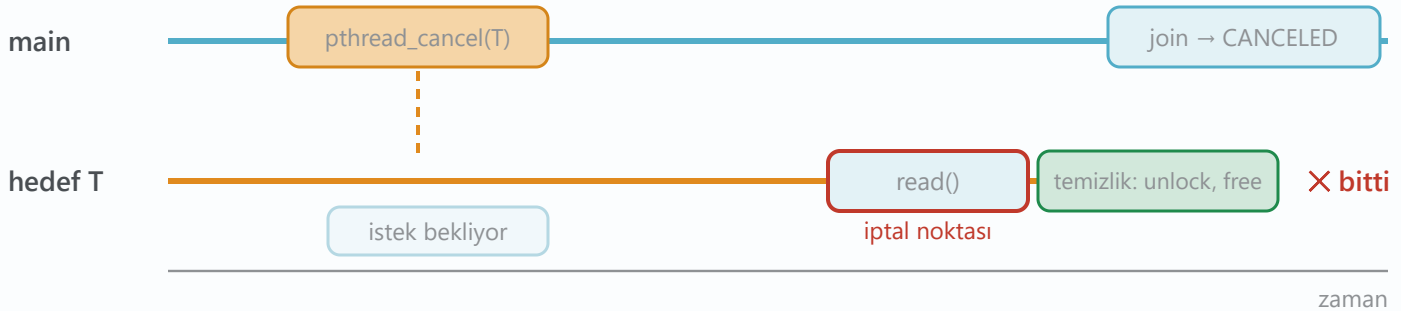
İş Parçacığı İptali

Eş zamansız iptal

Hedef *hemen* sonlandırılır. Kilit tutarken ya da veriyi yarım güncellemişken ölebilir: tehlikeli.

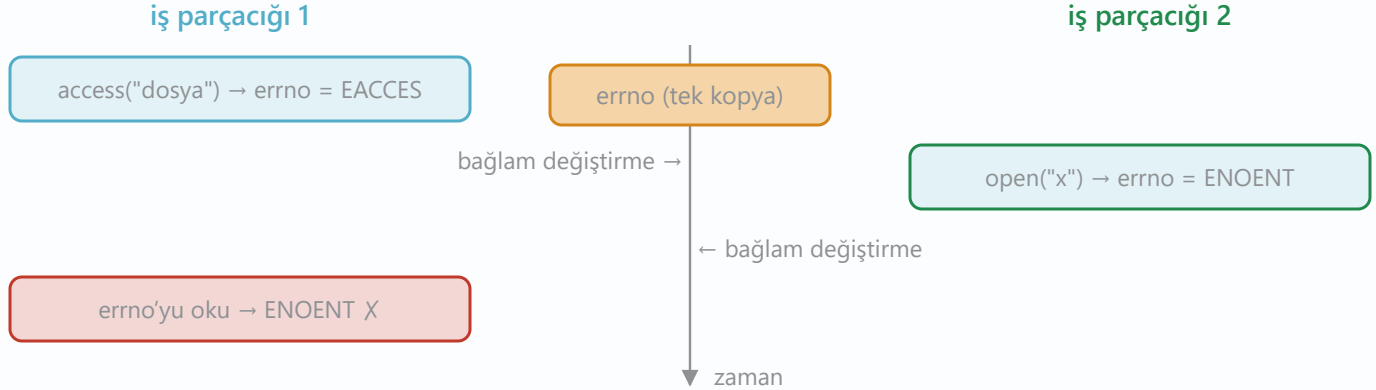
Ertelenmiş iptal (varsayılan)

Hedef iptal isteğini belirli *iptal noktalarında* denetler ve düzenli biçimde sonlanır.

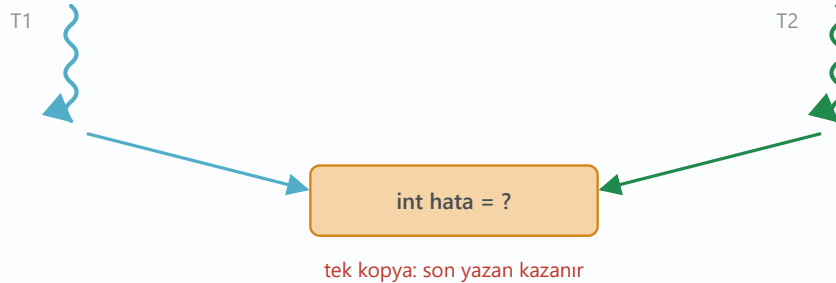
T sonlanır; `pthread_join` `PTHREAD_CANCELED` döndürür. Java'da karşılığı işbirlikçi `interrupt()` 'tır; `Thread.stop()` JDK 20'den beri çalışmaz.

Global Değişken Çakışması

- Tek iş parçasıklı programlar için tasarlanmış **global** değişkenler (UNIX **errno**) iş parçasıkları arasında çakışır.
- Çözüm: değişkeni yasaklamak, ya da her iş parçasığına **kendi kopyasını** vermek. Bugünkü C kütüphanelerinde **errno** iş parçasığına yereldir.

İş Parçacığına Yerel Depolama (TLS)

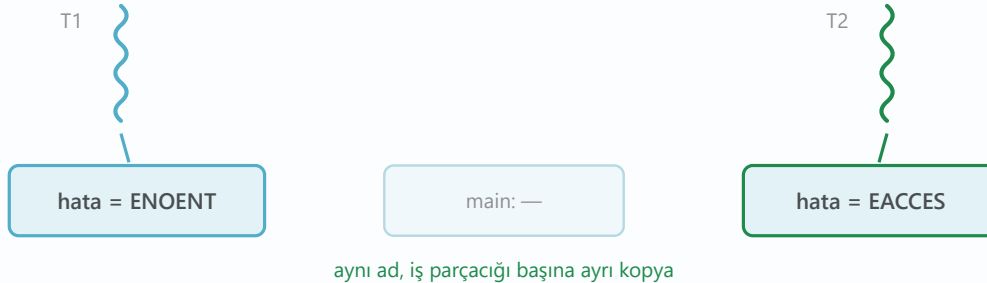
Düz global: `int hata;` iki iş parçacığı **aynı** değişkeni okur ve yazar.

Adım 1 / 3

- Yerel değişkenden farkı: fonksiyon çağrıları **boyunca** yaşar; global gibi ama iş parçacığına özel.
- C11 `_Thread_local`, C23/C++ `thread_local`, GCC `__thread`; Pthreads: `pthread_key_create`, `pthread_setspecific`.
- Örnek kullanım: `errno`, işlem kimliği, rastgele sayı üretici.

```
static ThreadLocal<Integer> no =  
    ThreadLocal.withInitial(() -> 0);
```

İş Parçacığına Yerel Depolama (TLS)

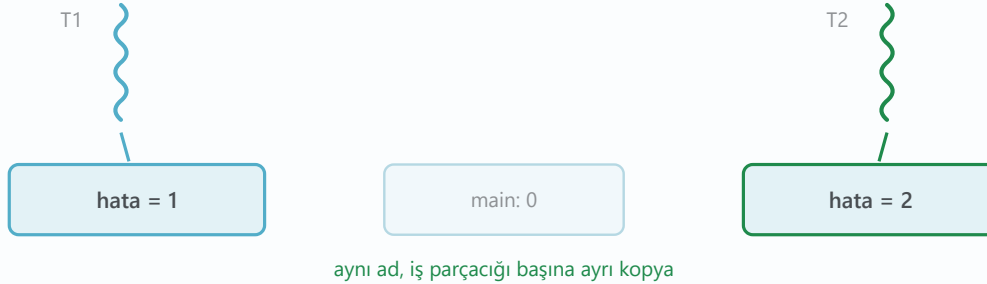
`_Thread_local int hata;` (C11) her iş parçacığına **ayrı kopya** verir; T1'in yazdığını T2 görmez.

Adım 2 / 3

- Yerel değişkenden farkı: fonksiyon çağrıları **boyunca** yaşar; global gibi ama iş parçacığına özel.
- C11 `_Thread_local`, C23/C++ `thread_local`, GCC `__thread`; Pthreads: `pthread_key_create`, `pthread_setspecific`.
- Örnek kullanım: `errno`, işlem kimliği, rastgele sayı üretici.

```
static ThreadLocal<Integer> no =  
    ThreadLocal.withInitial(() -> 0);
```

İş Parçacığına Yerel Depolama (TLS)

Java `ThreadLocal` çıktısı (JDK 21): `A: 1` , `B: 2` , `main: 0` ; main başlangıç değerini görür.

Adım 3 / 3

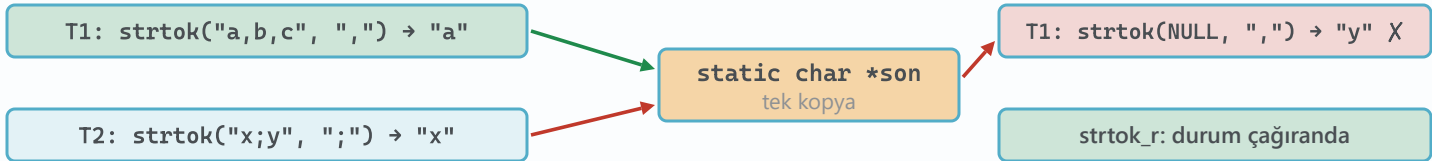
- Yerel değişkenden farkı: fonksiyon çağrıları **boyunca** yaşar; global gibi ama iş parçacığına özel.
- C11 `_Thread_local` , C23/C++ `thread_local` , GCC `__thread` ; Pthreads: `pthread_key_create` , `pthread_setspecific` .
- Örnek kullanım: `errno` , işlem kimliği, rastgele sayı üretici.

```
static ThreadLocal<Integer> no =  
    ThreadLocal.withInitial(() -> 0);
```

Yeniden Girilir ve İş Parçacığı Güvenli Kod

- **Yeniden girilemez** (non-reentrant) kütüphane yordamları iç durumlarını statik değişkenlerde saklar.
- Örnek: bir iş parçacığı iletiyi ortak ara belleğe koyar, bağlam değişir, başka iş parçacığı aynı belleğe yazar → **ilk ileti kaybolur**.
- `malloc` serbest bellek listesini güncellerken listeyi geçici olarak tutarsız bırakır; araya giren iş parçacığı geçersiz işaretçi alabilir. Bugünkü `malloc` 'lar iç kilit ve iş parçacığı başına arenalar kullanır.
- **İş parçacığı güvenli**: birden çok iş parçacığından aynı anda çağrılabilir (kilitle ya da durumsuz).
Yeniden girilir: paylaşılan durum kullanmaz.

Güvensiz	Güvenli sürüm
<code>strtok</code>	<code>strtok_r</code>
<code>localtime</code>	<code>localtime_r</code>
<code>rand</code>	<code>rand_r</code> / yerel üreteç
<code>asctime</code> , <code>ctime</code>	<code>strftime</code>
Java <code>SimpleDateFormat</code>	<code>DateTimeFormatter</code>

İŞ PARÇACIĞI SORUNLARI

Yarış Durumu: `sayac++`

```
LOAD  R, sayac
ADD    R, 1
STORE  sayac, R
```

`sayac++` tek satırdır ama makinede **üç adımdır** (oku, artır, yaz). Başlangıçta `sayac = 5` ; iki iş parçacığı birer kez artırıyor. Beklenen sonuç: **7**.

T1 (çekirdek 0)

`sayac = 5`

T2 (çekirdek 1)

paylaşımlı bellek

`LOAD R1 ← sayac → R1 = 5`

zaman

T1 değeri yazmacına okur: `R1 = 5`.

Adım 1 / 5

İŞ PARÇACIĞI SORUNLARI

Yarış Durumu: `sayac++`

```
LOAD R, sayac
ADD R, 1
STORE sayac, R
```

`sayac++` tek satırdır ama makinede **üç adımdır** (oku, artır, yaz). Başlangıçta `sayac = 5` ; iki iş parçacığı birer kez artırıyor. Beklenen sonuç: **7**.

T1 (çekirdek 0)

`sayac = 5`

T2 (çekirdek 1)

paylaşımlı bellek

LOAD R1 ← sayac → R1 = 5

LOAD R2 ← sayac → R2 = 5

zaman

Araya T2 girer (ya da diğer çekirdekte aynı anda çalışır) ve o da **5** okur.

İŞ PARÇACIĞI SORUNLARI

Yarış Durumu: `sayac++`

LOAD R, sayac
ADD R, 1
STORE sayac, R

`sayac++` tek satırdır ama makinede **üç adımdır** (oku, artır, yaz). Başlangıçta `sayac = 5` ; iki iş parçacığı birer kez artırıyor. Beklenen sonuç: **7**.

T1 (çekirdek 0)

sayac = 6

T2 (çekirdek 1)

LOAD R1 ← sayac → R1 = 5

paylaşımlı bellek

LOAD R2 ← sayac → R2 = 5

ADD R2, 1 · STORE → sayac = 6

zaman

T2 artırıp yazar: sayac = 6.

İŞ PARÇACIĞI SORUNLARI

Yarış Durumu: `sayac++`

LOAD R, sayac
ADD R, 1
STORE sayac, R

`sayac++` tek satırdır ama makinede **üç adımdır** (oku, artır, yaz). Başlangıçta `sayac = 5` ; iki iş parçacığı birer kez artırıyor. Beklenen sonuç: **7**.

T1 (çekirdek 0)

sayac = 6

T2 (çekirdek 1)

paylaşımlı bellek

LOAD R1 ← sayac → R1 = 5

LOAD R2 ← sayac → R2 = 5

ADD R1, 1 · STORE → sayac = 6 X

ADD R2, 1 · STORE → sayac = 6

zaman

T1 eski değerinden devam eder: $5 + 1 = 6$ yazar. T2'nin artışı **kayboldu** (lost update).

İŞ PARÇACIĞI SORUNLARI

Yarış Durumu: `sayac++`

```
LOAD R, sayac
ADD R, 1
STORE sayac, R
```

`sayac++` tek satırdır ama makinede **üç adımdır** (oku, artır, yaz). Başlangıçta `sayac = 5` ; iki iş parçacığı birer kez artırıyor. Beklenen sonuç: **7**.

T1 (çekirdek 0)

`sayac = 7`

paylaşımlı bellek

T2 (çekirdek 1)

lock · LOAD 5 · ADD · STORE 6 · unlock

lock · LOAD 6 · ADD · STORE 7 · unlock

kritik bölge sırayla yürür: sonuç 7 ✓

C: `pthread_mutex_lock / atomic_fetch_add` · Java: `synchronized / AtomicInteger`

Çözüm: oku-artır-yaz **atomik** olmalı: kilit ya da atomik işlem. Ayrıntılar Bölüm 6'da.

İŞ PARÇACIĞI SORUNLARI

Yarışı Gözlemlemek (Java)

```
public class Yaris {  
    static int sayac = 0;  
    public static void main(String[] a) throws Exception {  
        Runnable is = () -> {  
            for (int i = 0; i < 1_000_000; i++) sayac++;  
        };  
        Thread t1 = new Thread(is), t2 = new Thread(is);  
        t1.start(); t2.start();  
        t1.join(); t2.join();  
        System.out.println("sayac = " + sayac);  
    }  
}
```

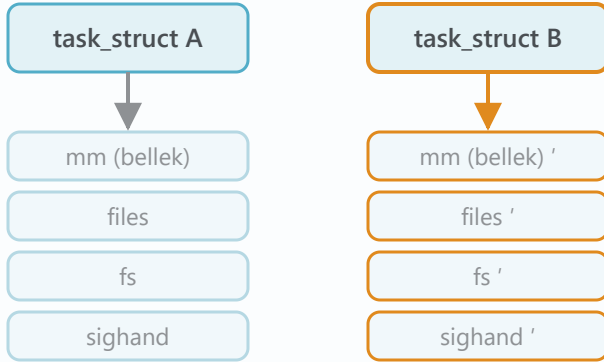
ÜÇ AYRI ÇALIŞTIRMA (JDK 21)

```
sayac = 1456465  
sayac = 1544210  
sayac = 1910165
```

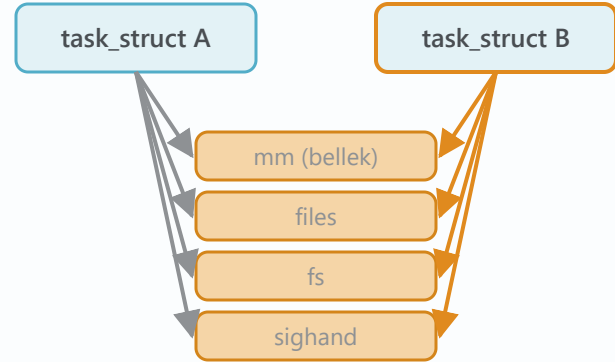
- Beklenen 2 000 000; her çalıştırmada **farklı ve daha küçük** bir sonuç çıkar.
- Sonuç **belirlenimci değildir**: çizelgelemeye, çekirdek sayısına ve JIT'e bağlıdır. Bu yüzden çıktı adım adım izlenemez.
- Düzeltmeler: `synchronized` blok, `AtomicInteger`, `incrementAndGet()`, `LongAdder`.
- En iyisi: her iş parçacığı yerel değişkende saysın, sonda birleştirilsin (fork-join fikri).

Linux'ta İş Parçacıkları: clone()

fork(): kopya

clone(CLONE_VM | CLONE_FILES | ...): paylaşım

- Linux "süreç" ve "iş parçacığı" ayırmaz: hepsi **görev** (task, `task_struct`).
- Ne paylaşılacağını `clone()` bayrakları belirler; hiç bayrak yoksa `fork` gibidir.

- `pthread_create` ≈ `clone(CLONE_VM | CLONE_FS | CLONE_FILES | CLONE_SIGHAND | CLONE_THREAD | ...)` .
- `CLONE_THREAD` : aynı iş parçacığı grubu; `getpid()` herkes için aynı (TGID), `gettid()` farklı.

Pthreads Mutex ve Koşul Değişkeni

üretici

```
pthread_mutex_t the_mutex;
pthread_cond_t condc, condp;
int buffer = 0;          /* tek hücreli tampon */

void *producer(void *ptr) {
    for (int i = 1; i <= MAX; i++) {
        pthread_mutex_lock(&the_mutex);
        while (buffer != 0) /* dolu: bekle */
            pthread_cond_wait(&condp, &the_mutex);
        buffer = i;         /* ürünü koy */
        pthread_cond_signal(&condc);
        pthread_mutex_unlock(&the_mutex);
    }
    pthread_exit(0);
}
```

tüketici

```
void *consumer(void *ptr) {
    for (int i = 1; i <= MAX; i++) {
        pthread_mutex_lock(&the_mutex);
        while (buffer == 0) /* boş: bekle */
            pthread_cond_wait(&condc, &the_mutex);
        buffer = 0;         /* ürünü al */
        pthread_cond_signal(&condp);
        pthread_mutex_unlock(&the_mutex);
    }
    pthread_exit(0);
}
```

- **mutex**: tampona aynı anda tek iş parçası.
- **cond_wait** kilidi bırakıp uyur, uyanınca yeniden alır.
- **while** : sahte uyanmalara (spurious wakeup) karşı koşul yeniden sınanır.

Üretici-Tüketici Adım Adım

Üretici kilidi alır; tüketici **lock** 'ta bekler. Tampon boş (0).

Adım 1 / 5

Tanenbaum & Bos, Şekil 2-32'den uyarlanmıştır. Semafor, monitör ve kilitlenme ayrıntıları Bölüm 6 ve 7'de.

Üretici-Tüketici Adım Adım

Tampon boş olduğu için üretici 1'i koyar ve `condc` ile tüketiciye sinyal verir.

Adım 2 / 5

Tanenbaum & Bos, Şekil 2-32'den uyarlanmıştır. Semafor, monitör ve kilitlenme ayrıntıları Bölüm 6 ve 7'de.

Üretici-Tüketici Adım Adım

Üretici kilidi bırakır; sonraki turda tampon dolu olduğundan **condp** 'de bekler. Tüketici kilidi alır.

Adım 3 / 5

Tanenbaum & Bos, Şekil 2-32'den uyarlanmıştır. Semafor, monitör ve kilitlenme ayrıntıları Bölüm 6 ve 7'de.

Üretici-Tüketici Adım Adım

Tüketici ürünü alır (buffer = 0), üreticiye sinyal verip kilidi bırakır.

Adım 4 / 5

Tanenbaum & Bos, Şekil 2-32'den uyarlanmıştır. Semafor, monitör ve kilitlenme ayrıntıları Bölüm 6 ve 7'de.

Üretici-Tüketici Adım Adım

Üretici uyanır, koşulu yeniden sınar, 2'yi koyar. Böylece ikisi **sırayla** ilerler; hiçbir ürün kaybolmaz.

Adım 5 / 5

Tanenbaum & Bos, Şekil 2-32'den uyarlanmıştır. Semafor, monitör ve kilitlenme ayrıntıları Bölüm 6 ve 7'de.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Avantajlar

- + **Duyarlılık:** biri bloke olunca diğeri kullanıcı G/Ç'sini işler.
- + **Kaynak paylaşımı:** bellek, açık dosyalar, soketler.
- + **Hız:** oluşturma ve geçiş süreçlerden ucuz.
- + **Donanım paralelliği:** tek süreç çok çekirdeği kullanır.
- + Bloke eden çağrılarla bile paralellik (web sunucusu), kolay programlama modeli.

Dezavantajlar

- **Senkronizasyon:** paylaşılan veriye erişim denetlenmeli; yarış ve kilitlenme riski.
- **Bağımlılık:** aynı süreçteki iş parçacıkları bağımsız değildir; biri çökerse süreç çöker.
- **Bellek koruması yok:** bir iş parçacığı başkasının yığınının üzerine yazabilir.
- Hata ayıklama ve test zor; hatalar zamanlamaya bağlı.

Yalıtım gerekiyorsa (tarayıcı sekmeleri, güvenlik sınırları) **süreç**, sıkı veri paylaşımı ve düşük maliyet gerekiyorsa **iş parçacığı** seçilir. Chrome her ikisini birlikte kullanır.

ÖZET

Kontrol Soruları (1/2)

1. Yazmaç değerleri, öbek, global değişkenler ve yığından hangileri bir sürecin iş parçacıkları arasında paylaşılır?
2. Tek çekirdekli bir sistemde eş zamanlılık var mıdır? Paralellik var mıdır?
3. Programın %80'i paralelleştirilebiliyor. 8 çekirdekte hızlanma ve teorik üst sınır nedir?
4. Çoktan bire modelde bir iş parçacığı `read()` ile bloke olursa ne olur? Neden çok çekirdekten yararlanamaz?

► Cevaplar

ÖZET

Kontrol Soruları (2/2)

5. İki iş parçacığı başlangıçta 0 olan `sayac` 'ı birer kez artırıyor. Olası son değerler nelerdir?
6. İş parçacığı havuzunun yeni iş parçacığı oluşturmaya göre iki avantajını yazın.
7. Ertelenmiş ve eş zamansız iptal arasındaki fark nedir? Neden ertelenmiş tercih edilir?
8. POSIX'te üç iş parçacıklı bir süreçte `fork()` sonrası çocukta kaç iş parçacığı vardır?

► Cevaplar

Kaynaklar

- A. Silberschatz, P. B. Galvin, G. Gagne, *Operating System Concepts*, 10. baskı, Wiley, 2018 — Bölüm 4: Threads & Concurrency.
- A. S. Tanenbaum, H. Bos, *Modern Operating Systems*, 4. baskı (2014) / 5. baskı (2023), Pearson — Bölüm 2.2: Threads.
- R. H. Arpaci-Dusseau, A. C. Arpaci-Dusseau, *Operating Systems: Three Easy Pieces* (OSTEP), ostep.org — “Concurrency: An Introduction”, “Thread API”.
- POSIX.1-2017 (IEEE Std 1003.1), `pthread(7)` ve `clone(2)` Linux kılavuz sayfaları.
- JEP 444: Virtual Threads (Java 21); OpenMP 5.2 belirtimi.

Son

Bölüm 4: İş Parçacıkları

Sonraki bölüm: CPU Çizelgeleme · [Terim sözlüğü](#)